

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Rodina, její formy a přeměny

Vypracovala: **Žaneta Tesařová**

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Tomáš Fantyš**

České Budějovice 2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s využitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou elektronickou cestou, ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 6. ledna 2014

Žaneta Tesařová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala Mgr. Tomáši Fantyšovi za cenné podněty, doporučení a odborné vedení mé bakalářské práce. Dále děkuji všem účastníkům dotazníkového šetření.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá problematikou rodiny, jejími proměnami a jednotlivými formami rodinného soužití. Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části je pozornost věnována definici pojmu rodina z různých hledisek, dále jsou zde popsány její funkce a srovnání tradiční a moderní rodiny. Podstatná část práce se zabývá problematikou moderní respektive postmoderní rodiny. Dotýká se tématu manželství a jeho alternativ, dále otázek ohledně rozvodovosti, rodičovství a rozdělení ženské a mužské role v současné rodině. Praktická část je formou dotazníkové metody zaměřena mimo jiné na zkoumání názorů mladých bezdětných svobodných lidí na manželství, rodičovství a zjišťování postojů ohledně možností partnerského soužití a rozdělení mužské a ženské role v rodině.

Klíčová slova: rodina, plodnost, sňatečnost, alternativy manželství, rozvod, mužská a ženská role

ABSTRACT

My bachelor thesis deals with the issue of family, its changes and different forms of family life. The work is divided into theoretical and practical part. The theoretical part focuses on the definition of family from different points of view. It also describes its functions and compares traditional and modern families. An essential part of this work deals with modern or more precisely postmodern family. It is concerned with the theme of marriage and its alternatives, as well as questions about divorce rate, parenthood and the division of gender roles in contemporary family. The practical part is a questionnaire survey focused on research of the opinions of young childless single people on marriage, parenthood and surveys of their attitudes to the possibilities of married life and the division of male and female roles in the family.

Keywords: family, fertility, marriage rate, alternatives of marriage, divorce, male and female role

OBSAH

1	ÚVOD	1
I.	TEORETICKÁ ČÁST	2
2	RODINA	2
2.1.	Rodina jako pojem	2
2.2.	Typy rodin	3
2.3.	Funkce rodiny	4
2.3.1.	Biologickoreprodukční funkce	4
2.3.2.	Zaopatřovací funkce	4
2.3.3.	Výchovná funkce	4
2.3.4.	Ekonomická funkce	5
2.3.5.	Emocionální funkce	5
3	PROMĚNY RODINY A JEJÍCH FOREM	6
3.1.	Rodina a společnost	6
3.2.	Cesta tradiční rodiny k moderní	6
3.3.	Proměny rodiny od 50. let 20. století	9
3.3.1.	Manželství, rozvod a nové formy soužití	9
3.3.2.	Porodnost a plodnost	17
3.3.3.	Mužská a ženská role	23
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	27
4	CÍLE PRÁCE	27
4.1.	Určení hypotéz	27
4.2.	Metodika práce	27
4.3.	Analýza a interpretace dat	28
4.4.	Hodnocení hypotéz	42
4.4.1.	Hypotéza č. 1	42

4.4.2.	Hypotéza č. 2.....	44
4.4.3.	Hypotéza č. 3.....	45
4.5.	Shrnutí výsledků výzkumu.....	49
5	ZÁVĚR.....	51
6	SUMMARY.....	52
7	SEZNAM LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....	53
8	SEZNAM GRAFŮ A TABULEK.....	56
9	PŘÍLOHA – DOTAZNÍK.....	58

1 ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolila téma rodiny, jejích proměn a forem. Rozdělena je na teoretickou a praktickou část.

V první kapitole teoretické části přibližuji charakteristiku rodiny z perspektivy vědních oborů jako je psychologie, demografie či sociologie. Každá z těchto disciplín poskytuje specifický náhled na rodinu. Psychologie na ni nahlíží mimo jiné jako na místo utváření mezilidských vztahů, sociologie a demografie jako na prostor socializace a reprodukce. Zároveň ale všechny tyto vědy uznávají rodinu jako dynamicky se vyvíjející entitu, která během své historie prošla mnohými proměnami.

V další části se věnuji jednotlivým typům rodiny na základě vybraných parametrů. Nahlížím tak na ni například podle toho, kolik v ní žije členů z hlediska početnosti a úplnosti, dále z hlediska jejího původu či plnění funkcí.

A právě funkce rodiny uzavírají první kapitolu mé práce. Přibližuji pomocí nich úlohu rodiny ve společnosti, ale i ve svém osobně vytvořeném prostoru. Zmiňuji se tedy jednak o ekonomickém a reprodukčním účelu rodiny, ale také o významu jejího působení na jednotlivé členy, a to zejména v oblasti výchovy a péče.

Druhá kapitola teoretické části je věnována proměnám rodiny. Je zde vystižen vývoj, kterým rodina prošla na své cestě od tradiční k současné, přičemž je nesporné, že změny, které se udály, výrazně ovlivnily charakter rodiny takové, jakou známe dnes.

Následně se zabývám charakteristikou vybraných jevů, které byly typické pro vývoj rodiny ve druhé polovině 20. století. Patří mezi ně především sňatečnost, porodnost a obecně přístup mladých lidí k manželství a rodičovství, což zaznamenalo výrazný posun zvláště na konci devadesátých let.

Pro potřeby své práce vycházím mimo jiné z empirických dat Československa a České republiky druhé poloviny 20. století, která zveřejnil Český statistický úřad a která byla publikována v odborné literatuře.

Ve výzkumné části jsou pak pomocí kvantitativního šetření dotazníkovou metodou reflektovány postoje mladých bezdětných lidí věkové kategorie 18—30 let ohledně manželství a jeho alternativ, dále jejich názory na časování a další aspekty rodičovství, či na rozdělení mužské a ženské role v současné rodině.

I. TEORETICKÁ ČÁST

2 RODINA

2.1. Rodina jako pojem

Rodina bývala vždy chápána jako základní stavební jednotka společnosti, a jinak tomu není ani dnes, ačkoliv se jedná o dynamicky se vyvíjející instituci, která prošla mnoha změnami.

V literatuře se objevuje vícero definicí pojmu rodina. Odlišně jej formuluje psychologie, pedagogika, právo, demografie nebo sociologie.

Psycholožka Irena Sobotková (2001) definuje rodinu jako skupinu lidí, kterou spojuje historie, současná realita a budoucnost jejich vztahů. Dále uvádí, že její členové jsou často, ale ne nutně vázáni dědičností, manželskými svazky nebo jiným uspořádáním společného života. Za důležité považuje psychologické a emocionální vazby, této definici pak tedy odpovídají i takové formy soužití, jakými jsou například nesezdaný pár či náhradní rodina.

Z demografického hlediska je rodina „obecně původní a nejdůležitější společenská skupina, která je základním článkem sociální struktury a ekonomickou jednotkou a jejíž hlavní funkcí je reprodukce trvání biologického druhu a výchova, resp. socializace potomstva, jakož i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje.“
(Kalibová a kol. 1998: s. 43)

Co se týče sociologického pohledu, literatura původně charakterizovala rodinu jako sociální prvek, jehož primárním cílem je vytvářet pro rozmnožování populace zázemí, které je chráněné před vnějším světem a jako prvek, který je tvarově neměnný a zachovává si svou strukturu. Jinými slovy ji označila za morfostatickou instituci.
(Možný 2008: s. 14)

Tento pohled přetrvával až do poloviny dvacátého století. Dnes je však nezpochybnitelné, že rodina prošla mnohými proměnami, změnily se její formy a vnitřní vztahy.

Například sociolog Ivo Možný doslova uvádí: „*V nejširším vymezení může být rodina definována jako „institucionální zajištění lidské reprodukce, legitimní v dané společnosti“.*“ (Možný 2002: s. 99).

A dále: „*Rodina je dnes vnímána současně v řádu světa ji obklopujícího jako instituce racionální, pragmatická, funkčně vertikálně hierarchizovaná a kulturně omezující a současně jako zvláštní soukromý svět autenticity, spontaneity, přirozené rovnosti a emocionality.*“ (Možný 1990: s. 93)

Oldřich Matoušek uvádí, že rodina by měla svým členům poskytovat oporu a možnost identifikace a současně mu dávat svobodu k vytvoření a uchování své jedinečnosti. (Matoušek 2003: s. 83)

2.2. Typy rodin

„*Za jednotlivými typy rodin bychom vždy měli vidět neopakovatelnost, unikátnost každého rodinného systému. Mezi jednotlivými vyhraněnými typy rodin předpokládáme existenci řady nevyhraněných či přechodových a smíšených typů, takže většina rodin se v podstatě k „čistým“ typům zařadit nedá.*“ (Sobotková 2001: s. 51)

Typologie rodiny se uskutečňuje na základě nejrůznějších kritérií. Mezi ně patří například velikost dané rodiny, její původ, funkčnost nebo úplnost.

Blahoslav Kraus (2008) rozděluje rodinu podle velikosti na nukleární, ta je tvořena rodiči (nebo rodičem) a jedním a více dětmi, a dále na rozšířenou, což znamená spojení nukleární rodiny s příbuzenstvem.

Podle původu rodiny rozlišuje tzv. orientační, tedy výchozí, do které se jedinec rodí a prokreační, což je rodina, kterou nově sám zakládá.

Dále se zmiňuje o funkčnosti rodiny, což je důležité z hlediska průběhu socializace. V této souvislosti hovoří o rodině funkční, tedy takové, která je schopna plnit všechny své funkce, dále o rodině dysfunkční, ta není schopná některé funkce plnit, ale jako celek není v zásadním nebezpečí. A posledním typem je rodina afunkční, která není schopná plnit své funkce a ztratila tedy svůj význam. (Kraus 2008: s. 80)

Podle úplnosti se rodina dělí na úplnou, kde jsou zastoupeni oba rodiče a jeden nebo více potomků a neúplnou, kde jeden ze základních článků chybí.

2.3. Funkce rodiny

2.3.1. Biologickoreprodukční funkce

Podle B. Krause je tato funkce důležitá jak pro jedince, tak pro celou společnost, jelikož stabilní reprodukce populace je samozřejmě nezbytná pro rozvoj společnosti. Podstata této funkce se nemění, ale prošla značnými změnami. Před pořízením potomka je v současné době většinou upřednostňována kariéra či jiný druh seberealizace. Není tedy neobvyklým jevem, že ženy mateřství odkládají. (Kraus 2008: s. 81)

Jak dále uvádím v kapitole 3.3.2. Porodnost a plodnost, v ČR se nejvýrazněji změnilo reprodukční chování po roce 1993. Snížila se úhrnná plodnost a počet narozených dětí a naopak značně vzrostl věk žen, kterého dosáhly při porodu prvního dítěte. Ten se na začátku 90. let pohyboval okolo hranice 22,5 let a poté začal strmě stoupat, přičemž v roce 2012 se blíží hranici 28 let. Tento posun znamenal, že přibývalo žen s pouze jedním dítětem či úplně bezdětných. Z biologického hlediska není pro ženy, které překročí věk třiceti let, většinou tak jednoduché otěhotnět a s přibývajícím věkem tedy klesá pravděpodobnost početí dalšího dítěte.

2.3.2. Zaopatřovací funkce

B. Kraus uvádí, že tato funkce tkví v zabezpečování životních potřeb všech členů rodiny. Před rokem 1989 byl v této funkci značně zainteresován stát, v dnešní době zase více rodina. Týká se to například finanční spoluúčasti na zdravotní péči, ta je totiž dnes pro pacienta vyšší. (Kraus 2008: s. 82)

Důležitá je také péče o jednotlivé členy rodiny v době, kdy toho nejsou sami schopní. Mělo by tedy být samozřejmé, že se potomci postarají o své rodiče, až budou staří a nemohoucí, stejně jako oni se starali o ně, když byli malí a bezbranní.

2.3.3. Výchovná funkce

Rodina je prvotním a nejdůležitějším činitelem výchovy. Bezprostředně ovlivňuje chování dítěte, jeho postoje a hodnoty.

„Rodina poskytuje dítěti modely k napodobování a identifikaci. Předává mu základní model – model sociální interakce a komunikace v malé sociální skupině. Začleňuje dítě do určitého způsobu života a předává mu určité sociální požadavky a normy. Odměnami

a tresty podporuje přijetí těchto požadavků a norem, jejich interiorizaci a exteriorizaci v chování dítěte. Tím dochází k socializaci dítěte v rodině, k jeho výchově. Různé rodiny přitom vybírají z makroprostředí různé momenty – různé modely, formy způsobu života, hodnotové orientace, názory.“ (Čáp 1993: s. 272—273)

Rodina vede dítě ke schopnosti přizpůsobovat se životu a osvojovat si základní návyky v oblasti společenského chování. Připravuje jej tak na vstup do praktického života. Mívá však tendenci odpovědnost za výchovu přesouvat na školy v očekávání napravení chyb, kterých se ve výchově dopustila. Tyto chyby jsou důsledkem zvolení nevhodného přístupu ve výchově. Mezi nevhodné výchovné styly patří například hýčkájící, dále perfekcionista, hypochondrizující či autoritativní. Naopak za optimální styl je považován demokratický. (Kraus 2008: s. 83)

2.3.4. Ekonomická funkce

Jak je uvedeno v kapitole 3.2. Cesta tradiční rodiny k moderní, tradiční domácnosti stačila k obživě většinou to, co sama vyprodukovala. Vývoj státu ale tuto schopnost domácnosti postupem času odňal.

Blahoslav Kraus uvádí, že domácnost se stala významným spotřebitelem, na kterém je zásadně závislý trh a podílí se tak na rozvoji ekonomiky státu. (Kraus 2008: s. 81)

2.3.5. Emocionální funkce

Podle B. Krause je jediné rodina schopna poskytnout jedinci takové zázemí, ve kterém nalezne vše potřebné pro jeho optimální vývoj. Jedná se především o pocit lásky, bezpečí a jistoty. Tato funkce by tedy v podstatě měla být neměnná. (Kraus 2008: s. 83)

Je zřetelné, že většina funkcí rodiny průběhem času změnila svůj charakter a došlo k jejich postupnému omezování. To, co dříve bylo v kompetenci rodiny, převzal stát. Nabízí se tedy otázka, k čemu je v dnešní době rodina potřebná a na čem se zakládá. Odpověď lze nalézt právě v její emocionální funkci. Ta jediné rodině reálně zbyla, je zásadní a nemůže ji žádná jiná instituce plnohodnotně zastoupit. Proměnám, kterými jednotlivé funkce rodiny prošly, se blíže věnuji v kapitole 3.2. Cesta tradiční rodiny k moderní.

3 PROMĚNY RODINY A JEJÍCH FOREM

3.1. Rodina a společnost

Rodina a společnost jsou dva neodlučitelné elementy. Vývoj společnosti ovlivňuje každou rodinu, a stejně tak proměny v rodině se bezpochyby projeví ve společnosti.

„Už nejstarší etické a morálně normativní spisy poukazují na to, že jakmile lidé přestávají plnit rodinné závazky, společnost ztrácí svou sílu.“ (Možný 2008: s. 15)

3.2. Cesta tradiční rodiny k moderní

Dříve než se pustím do charakteristiky moderní a postmoderní rodiny, která je pro moji práci stěžejní, je potřeba popsat změny, kterými na své cestě prošla. Ivo Možný (2008) uvádí, že se nejednalo o změny okrajové, nýbrž zcela zásadní pro charakter rodiny.

Jan Keller v souvislosti s tradiční rodinou hovoří spíše o domácnosti. Ta fungovala jako základní výrobní jednotka, která vytvářela téměř vše pro svou obživu sama. Domácnostem dlouho náleželo i ozbrojené zabezpečování ochrany jejich členů. Dále bylo v jejich kompetenci řešení sporů mezi jednotlivými příslušníky, které dnes připadají soudům. (Keller 1995: s. 45—46)

Významná byla také funkce sociální. Domácnost byla místem socializace dítěte, často i té profesní. Její příslušníci prožili většinou celý život v rámci této jedné domácnosti. Samozřejmostí bylo i pečování o členy domácnosti v případě nemoci či ve stáří. (Keller 1995: s. 46)

Postupem času, jak nabíral stát na své síle, došlo k takzvanému vyvlastnění domácností, a to v několika oblastech. Nejzřetelněji proběhlo v ekonomické sféře, kde zejména neustálé zvyšování daní zahubilo mnoho domácností. Už neplatily za samostatnou výrobní jednotku, ale stávali se z nich konzumenti statků vyráběných i mimo jejich prostor. (Keller 1995: s. 54)

Změnila se i sociální sféra, kde se už většina domácností nebyla schopna postarat například o své nemohoucí členy a děti. Státem podporované školství a zdravotnictví tuto funkci převzalo. (Keller 1995: s. 57)

Důsledek těchto změn Jan Keller charakterizuje: „*Domácnosti a rodině bylo odňato vše, co ji nutilo držet pohromadě, ať se děje, co se děje. V prostoru postupně zaplňovaném formálními organizacemi specializovanými na řešení všech rozhodujících problémů přežití se stala domácnost a rodina postupně nadbytečnou. Bez vážnějších důsledků pro přežití svých členů mohla rodina ztratit (a také brzy ztratila) soudržnost a vnitřní solidaritu, která je nezbytná pouze u institucí, na nichž závisí reprodukce společnosti.*“ (Keller 1995: s. 58)

Další pohled na proměny rodiny přináší Ivo Možný, který doslova píše: „*V křesťanském kulturním okruhu měla po staletí rodina monopol na legitimní sex. Tento monopol padl. Nejprve se stal všeobecně legitimním sex předmanželský, pak se začal klást otazník i nad monopolní právo manželského partnera na sex toho druhého.*“ (Možný 2008: s. 21)

I přes pád tohoto monopolu platila rodina dále jako instituce, které výhradně náleží reprodukce. Tento status si poměrně dlouho udržela, i proto, že se objevily nové technologie, které postavily bariéru mezi sex a početí, v tomto případě hormonální a další druhy antikoncepce. Začátkem 70. let 20. století se stále více objevují případy nemanželských (tedy „nelegitimních“) dětí. Z tohoto důvodu nemohl monopol pro reprodukci rodině dále náležet. (Možný 2008: s. 21)

S již zmíněným rozmachem antikoncepce souvisí pokles porodnosti, který společnost zaznamenala zejména od poloviny 70. let 20. století. Do této doby se rodilo velké množství dětí, i když jejich výsledný počet v rodině byl ovlivněn vysokou mortalitou. (Možný 2008: s. 22)

Změnou prošel také proces výběru budoucího partnera. V tradiční rodině byl v rukou rodičů, přičemž partneri se vybírali zejména z hlediska zachování sociálního a ekonomického statutu rodiny. Vliv rodičů v tomto směru byl však postupem času značně minimalizován. (Možný 2008: s. 22)

Co se manželství týče, jednalo se o instituci, kterou nemůže ani jeden ze sezdaných zrušit. Takto založená rodina byla brána za doživotní, pokud ji nerozdělila smrt jednoho z partnerů. Avšak tato vize byla vystřídána pojetím manželství jako občanské smlouvy, kterou mohou obě její strany vypovědět. Tím pádem narůstal počet rozvodů a opakovaných svazků. (Možný 2008: s. 22)

Jiným směrem se začala ubírat tradiční mužská a ženská role. Ivo Možný píše: „Změnila se i povaha práce, která je stále více manipulací se symboly než s předměty a nevyžaduje tedy fyzickou zdatnost: to, že je žena fyzicky slabší než muž, ji už v zaměstnání nehandicapuje; hloupější není. Od konce padesátých let ženy hromadně opouštějí domácnost a profesní kariéra se pro ně stává stejně důležitou jako pro muže. Několik let věnovaných mateřství se mění z celoživotního údělu ve významnou, ale v prodlužujícím se životě už jen poměrně krátkou epizodu.“ (Možný 2008: s. 23)

Nedá se tedy přehlédnout, že tradiční rodina na své cestě k rodině moderní prošla mnohými proměnami, které zásadně ovlivnily její nynější charakter, ať už se jedná o proměny v oblasti jejích funkcí nebo rozdělení mužské a ženské role. Významný posun zaznamenalo reprodukční chování rodiny. V dnešní době stále více přibývá rodin s jedním dítětem, či dokonce rodin, které jsou dobrovolně bezdětné.

„Není možné přehlížet ani fakt, že s tím, jak se zúžil prostor reprodukčního chování v sociálním prostoru, nabývají na legitimitě a na významu jiné typy domácností, od nejrůznějších typů nesezdaného soužití a sezdaného nesoužití přes programový život mimo rodinné svazky či manželství po soužití homosexuálů a rodiny lesbiček s adoptovaným dítětem.“ (Možný 2008: s. 24)

Současná společnost je plná kontrastů. Lze ji obecně charakterizovat nižší sňatečností a větší benevolencí k alternativám manželství a partnerského soužití, typická je vysoká rozvodovost, nízká porodnost a zvyšující se věk matek prvorodiček. Těmto a dalším základním jevům se budu podrobněji věnovat v následující kapitole.

3.3. Proměny rodiny od 50. let 20. století

Z hlediska demografického vývoje v České republice se od druhé poloviny 20. století hovoří o dvou významných obdobích, přičemž konec prvního je ohraničen počátkem devadesátých let 20. století. (Rychtaříková a kol. 2008: s. 11)

3.3.1. Manželství, rozvod a nové formy soužití

Manželství může být charakterizováno jako „*proces vzájemného přizpůsobování partnerů, kteří se učí svým rolím, modifikují je, přijímají nové role (zejm. roli rodičů). Musí se přitom vypořádat s každodenními stereotypními činnostmi i mezními životními situacemi.*“ (Kalibová a kol. 1998: s. 40)

A dále jako specifický důvěrný soukromý vztah, zachovávaný na základě více či méně trvalé soudržnosti. Takto postavené manželství zajišťuje spokojenost celé rodiny. (Kalibová a kol. 1998: s. 40)

Ivo Možný píše: „*Manželství je modernímu člověku základní oporou, zázemím, zdrojem v jeho obtížném úsilí, aby se prosadil v nepřehledném a k jeho ambicím lhostejném světě velkých organizací. To nejmenší, co můžeme od manželského partnera požadovat, je, že našemu úsilí o seberealizaci nestojí v cestě.*“ (Možný 1990: s. 84)

3.3.1.1. Sňatečnost a její vybrané aspekty

V rozhodování, zda a kdy vstoupit do manželství a založit rodinu, ovlivňuje jedince vícero faktorů. Jednak to může být stabilita vztahu se současným partnerem nebo to, zda ještě studuje nebo je zaměstnaný. S tím také souvisí finanční a bytová situace.

Aby byl vstup do manželství pro jedince účelný a atraktivní, musí mít možnost získat vlastní bydlení. Jedině tak může vznik rodiny přinášet všechny benefity, pro které je zakládána. (Večerník a kol. 1998: s. 104)

Za socialismu se zejména mladé manželské páry potýkaly s nedostatkem a nedostupností bytů. Ačkoliv na ně měly mladé rodiny s dítětem přednostní právo, nebylo neobvyklé, že ze začátku bydlely společně s rodiči. Ze sčítání lidu z roku 1991 vyplývá, že bez vlastního bytu bylo 65 tisíc mladých manželských párů. Manželství v této situaci uzavíralo okolo 90 % mladých mužů a 96 % žen. (Fialová a kol. 2000: s. 11)

Při výši pořizovací ceny bytů si je v dnešní době většina mladých lidí nemůže dovolit. Jelikož se intenzivněji věnují studiím, bydlí do vyššího věku u rodičů, na koleji či v studentském podnájmu apod. To společně s tendencemi vybudovat kariéru a finančně se zajistit, znamená posun sňatků do vyššího věku.

Pro 90. léta byl příznačný pokles sňatečnosti, s čímž souviselo zvyšování průměrného věku snoubenců při vstupu do manželství. Zatímco v 80. letech vstupovaly ženy do manželství průměrně v 21,7 letech a muži ve 24,5 letech, v roce 1999 se tento věk zvýšil na 26,2 roků u žen a 28,5 u mužů. (Rabušic 2001: s. 208)

Z dat Českého statistického úřadu vyplývá, že průměrný věk snoubenců při uzavírání prvního sňatku i nadále exponenciálně rostl a v roce 2002 činil u nevěst 27,3 let a u ženichů 29,7 let. Nejnovější čísla poukazují na průměrný věk 29,6 let u žen a 32,3 let u mužů. (Sňatečnost. Český statistický úřad, 2013, [online])

Na níže uvedeném grafu je zachycen vývoj sňatečnosti v letech 1950—2012, přičemž nejvíce sňatků bylo uzavřeno kolem roku 1973, kdy jejich počet činil 100 tisíc. Následuje několik let trvající pokles, který přerušil jen rok 1990, kdy lze sledovat nárůst na 90 tisíc uzavřených sňatků. Dále je viditelná klesající tendence s mírnými výkyvy. V roce 2012 se počet uzavřených sňatků pohybuje okolo 40,5 tisíc.

Graf č. 1: Počet sňatků v ČR v letech 1950—2012

Zdroj: ČSÚ

Zajímavým faktem je, že ačkoliv sňatečnost klesala, názory lidí na manželství byly stále kladné. Dokazují to výzkumy, které na našem území probíhaly po roce 1989 a které se mimo jiné ptaly na manželství, nesezdaná soužití a rozvod. Jeden z takových průzkumů provedl Český statistický úřad v roce 1993. Vyplývalo z něj, že téměř tři čtvrtiny dotazovaných si nedovedou představit, že by žily jinak než v manželství. Život v manželství byl známkou jakési normality. (Fialová a kol. 2000: s. 22)

Podle názoru více jak třetiny respondentů, kteří se zúčastnili výzkumu s názvem Rodina 96, se ti, kteří manželství neuzavřou, právě této normalitě vymykají a jejich chování bylo označeno za zvláštní. Tento názor ovlivnila hlavně starší generace dotázaných, ale i ve věkové skupině 18—30 let takto odpověděl každý třetí respondent. Také bylo zkoumáno, zda má manželství morální hodnotu nebo je jen praktickou institucí (například pro zabezpečení dětí). Ve výzkumu Mladé rodiny z roku 1996 se na jedné straně 82 % respondentů přiklánělo k tomu, že důvod k uzavření sňatku je (mimo jiné) ten, aby se potomek narodil do manželského svazku, na straně druhé ale z výzkumu Rodina 96 vyplývá, že více jak dvě třetiny dotázaných souhlasí s tím, že má smysl uzavírat manželství, i když snoubenci neplánují mít děti. Lidé tedy manželství vnímají jak prakticky, tak i z morální stránky. (Fialová a kol. 2000: s. 22—23)

Ačkoliv má manželství stále značnou hodnotou, ukázalo se, že v očích dotázaných nabývají na legitimitě i jeho alternativy. 65 % respondentů uvedlo, že nevidí jako špatné, když spolu lidé žijí, aniž by plánovali sňatek. Výrazně se v této otázce projevil věk dotazovaných, jelikož mladší generace byla k otázce nesezdaného soužití více tolerantní. (Fialová a kol. 2000: s. 23)

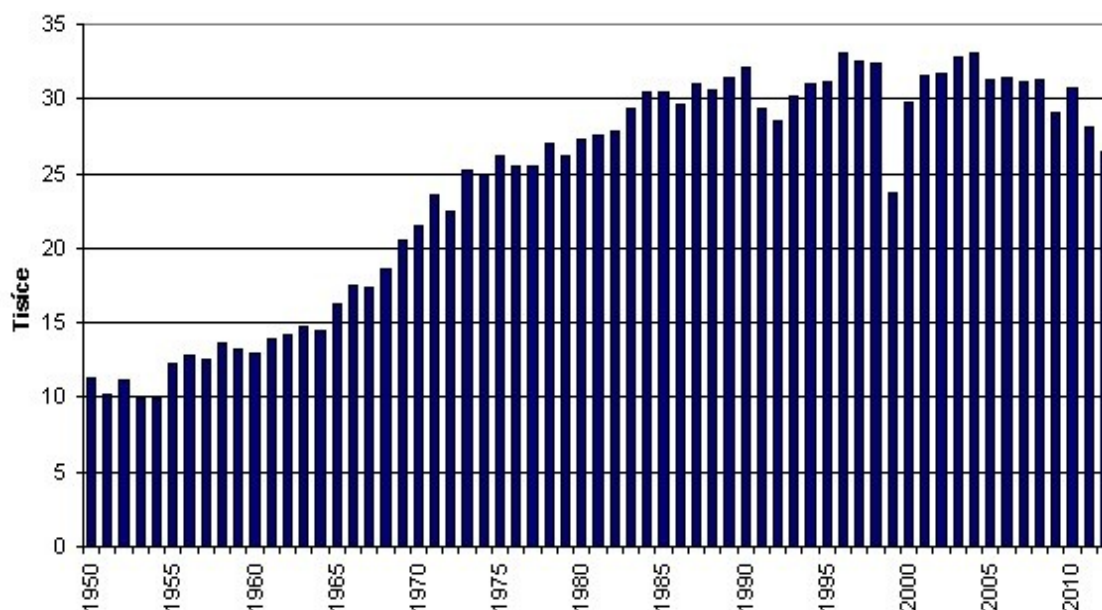
3.3.1.2. Rozvodovost

Spolu s vývojem sňatečnosti, který nabíral klesajících hodnot, se zvyšoval počet manželství, která končila rozvodem. Ačkoliv se úroveň rozvodovosti v období po druhé světové válce až do sedmdesátých let ještě nepohybovala v až tak vysokých číslech, neustále se zvyšovala. (Rychtaříková a kol. 2008: s. 30—31)

Jestliže v roce 1985 skončilo rozvodem 35,9 % svazků, v roce 2005 to bylo již 47,3 %. Jednorázové výrazné snížení rozvodovosti v roce 1999 bylo příčinou upraveného zákona o rodině z druhé poloviny roku 1998. (Rychtaříková a kol. 2008: s. 31)

V roce 2012 bylo rozvedeno 26 402 manželství, což znamenalo pokles oproti roku 2011 o 1,7 tisíce. Pokud vezmeme v potaz počet sňatků, ze kterých vzešla rozvedená manželství, došlo v posledních dvou letech ke snížení úhrnné rozvodovosti¹. V roce 2010 činila 50 %, což představuje nejvyšší hodnotu v sledovaném období. O rok později klesla na 46 % a rok 2012 vykazuje hodnotu 44,5 % (Rozvodovost. Český statistický úřad, 2013, [online])

Graf č. 2: Počet rozvodů v ČR v letech 1950—2012

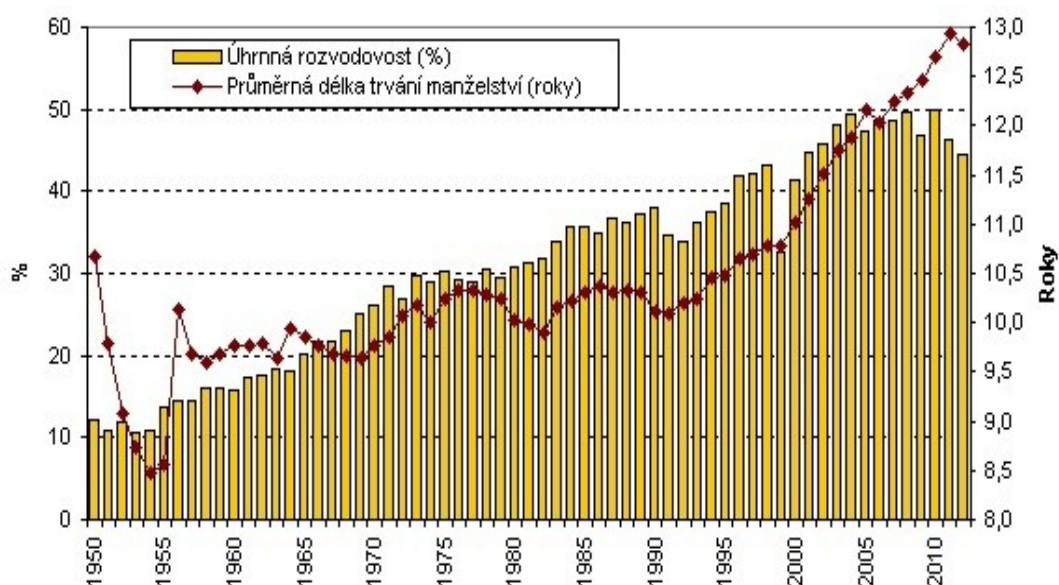
Zdroj: ČSÚ

Ladislav Rabušic (2001) uvádí, že míru rozvodovosti ovlivňuje také fakt, že oproti minulosti spolu lidé v manželském svazku tráví více let, jelikož se také prodlužuje průměrný věk, kterého se dožívají. Nasnadě je tak otázka, zda je člověk pro dlouhodobý vztah s jedním partnerem vůbec připraven.

Dle dat Českého statistického úřadu se od devadesátých let mění struktura rozvodovosti podle délky trvání manželství, kdy stoupal podíl rozvodů těch déletrvajících. V roce 1992 činila manželství trvající déle jak 20 let 13 % z celkového počtu rozvádějících se manželství. O deset let později byl tento podíl již 20 % a čísla z roku 2012 udávají hodnotu 29 %. (Rozvodovost. Český statistický úřad, 2013, [online])

¹ Úhrnná rozvodovost udává podíl manželství končících rozvodem (při zachování intenzit rozvodovosti podle délky trvání manželství z daného roku po dalších cca třicet let). (Rozvodovost. Český statistický úřad, [online])

Graf č. 3: Úhrnná rozvodovost a průměrná délka trvání manželství při rozvodu

Zdroj: ČSÚ

Rozvod je pro rodinu bezpochyby stresující a náročný, obzvlášť pro tu, ve které se nacházejí děti. Z celkového počtu rozvádějících se manželství v roce 1992 bylo těch s nezletilými dětmi 71,7 %. O dvacet let později, v roce 2012, toto číslo činilo 57,5 %. Na tomto poklesu se podílelo jednak zvýšení rozvodů dlouhotrvajících manželství (viz výše), ve kterých již děti dosáhly zletilosti, dále obecně pokles plodnosti a v 90. letech také legislativní změny ohledně rozvodů v rodinách s nezletilými dětmi. (Rozvodovost. Český statistický úřad, 2013, [online])

Důvody zvyšující se rozvodovosti jsou z mého pohledu hůře identifikovatelné. Je to zřejmě mimo jiné způsobeno proměnou společnosti, přičemž ta tradiční rozvod příliš neakceptovala a prakticky ani neznala. Manželství dvou lidí končilo většinou smrtí jednoho z nich. V dnešní době je mnohem snadnější se rozvést a faktem je, že rozvodem končí téměř každé druhé manželství. Konkrétních důvodů, proč se manželství rozpadají, je mnoho. Může to být stereotypem, který manželé po určité době trvání svazku zažívají a se kterým se neumí společně vypořádat a následkem se v tomto případě může stát nevěra. Dalšími impulzy vedoucími k rozvodu mohou být rozdílné názory v otázkách financí, výchovy dětí nebo sexuálního života. Podle mého názoru je příčinou krachu tolika manželství také skutečnost, že lidé nejsou schopni své problémy konstruktivně řešit a rozvod je tak pro ně nejjednodušším řešením.

3.3.1.3. Alternativy manželského svazku

Hodnota manželství pro jedince přímo souvisí s dopadem jeho uzavření na soukromý život. Týká se to především volného času, tedy věnování se nejrůznějším zálibám nebo setkávání se s přáteli. (Mareš, Potočný 2003: s. 197)

Singly doslova píše: „*Muži i ženy chtějí zůstat sami sebou i ve svém rodinném životě. Manželství není atraktivní v případě, kdy je chápáno jako možné uzavření se do předem určených rolí. Soužití v nesezdaném svazku je naopak oceňováno, protože je chápáno jako méně rigidní forma soužití, lépe vyhovující individuálním požadavkům.*“ (Singly 1999: s. 88—89)

Ladislav Rabušic (2001) uvádí, že pro nesezdané soužití existuje v zahraniční literatuře vícero označení. Ať už společné soužití (living together) nebo konsensuální svazek (consensual union), či manželství na zkoušku (trial marriage).

Sám nesezdaná soužití charakterizuje: „*Jedná se o formu soužití dvou jedinců opačného pohlaví, kteří žijí ve svazku podobném manželství, to je mají spolu intimní sexuální vztahy, společně bydlí a společně hospodaří, avšak nejsou oficiálně sezdáni.*“ (Rabušic 2001: s. 193)

Dalším trendem partnerského soužití je takzvané oddělené soužití, které je v zahraniční literatuře označováno slovním spojením Living Apart Together. Toto soužití poskytuje oběma partnerům dostatek prostoru pro své zájmy, každý má své bydlení a oddělené finance. (Rabušic 2001: s. 201)

Z dat Českého statistického úřadu vyplývá, že v roce 2011 existovalo 234 346 nesezdaných soužití, tedy 8,8 % z celkového počtu rodin. Největší podíl nesezdaných svazků, tedy 42,1 % tvořili oboustranně svobodní partneři, dále 26,8 % představovali oboustranně rozvedení či ovdovělí partneři a třetí nejčastější variantou bylo soužití svobodného muže s ovdovělou nebo rozvedenou ženou, kdy jejich podíl tvořil 11,8 %. Co se věkové struktury nesezdaných párů týče, více než polovinu tvořili lidé ve věku 25—39 let. (Kohoutová, 2013, [online])

Klíčovou otázkou průzkumů, které probíhaly na našem území je, zda nesezdané soužití plně nahradí manželství nebo je pouze přechodnou fází před uzavřením sňatku. Důležité tedy je odlišovat nesezdané soužití jako celoživotní strategii a nesezdané soužití jako zkoušku partnerství před uzavřením manželství. Výsledkem průzkumu, který

uskutečnila Fialová a kol. (2000) je, že 90 % mladých svobodných lidí chce uzavřít sňatek, přičemž 68,2 % z nich chce předtím žít v nesezdaném svazku, jednoduše si chce soužití s partnerem nejprve vyzkoušet. Život bez stálého partnera považuje za nejlepší pouze 2,2 % dotázaných (k této možnosti se přiklonilo více mužů než žen) a nesezdané soužití jako celoživotní strategii preferovalo 9 % respondentů (opět ve větším zastoupení mužů).

Fenoménem dnešní doby je životní styl tzv. singles. Mareš a Potočný (2003) singles označují „pravděpodobně nejzřetelnějším a nejvyhraněnějším projevem individualizace ve sféře rodinného a partnerského života.“ (Mareš, Potočný 2003: s. 226)

S rostoucí emancipací žen a jejich lepším uplatněním na trhu práce docházelo k tomu, že ke svému životu čím dál tím méně potřebovaly muže. Společné soužití se tak jevílo jako méně přitažlivé. (Mareš, Potočný 2003: s. 226)

Tabulka č. 1: Charakteristiky spojované s manželstvím a singlovstvím

Výhody manželství	Výhody singlovství
společnost druhého (vyhnutí se samotě)	soukromí, žádná omezení, nezávislost
věrný sexuální partner	různé sexuální zkušenosti
láska, emocionální spřízněnost, až závislost	možnost změny, otevřenost změnám v životním stylu
sdílení společných zájmů a koníčků	setkávání se s novými přáteli s různorodými zájmy
sdílení výdajů	finanční a ekonomická autonomie
souhlas s usazením se a s dětmi	osvobození se od starostí starat se o partnera nebo děti
stát se součástí něčeho většího, než jsi sám/sama	základní potřeba nezávislosti

Zdroj: Mareš, Potočný 2003: s. 230

Atraktivita životního stylu singles spočívá především v aspektu nezávislosti. Takto žijící lidé nejsou ničím vázáni, ať už se jedná o osobní vztahy nebo finanční situaci. Výhody jim to přináší zejména v tom ohledu, že mají mnoho příležitostí k poznávání nových lidí, dále k tomu jak využít svůj volný čas, nebo jak utratit své peníze. Na druhou stranu si myslím, že v každém člověku je zakořeněna potřeba najít si partnera, se kterým by sdílel stejné hodnoty a zájmy a pro kterého by byl ochotný se části své nezávislosti vzdát.

Ve zkoumání singles je potřeba konkretizovat, zda se jedná o životní strategii či aktuální (a nezáměrný) stav, který je zapříčiněn společenskou situací. Stejně jako v mnohých ostatních ohledech, které ve své práci zmiňuji, i v této problematice nastaly výrazné změny po roce 1989. Ze sčítání lidu z roku 2001 vyplývá nárůst mladých lidí žijících jako singles. Jestliže v roce 1961 takto žilo 5,6 % osob ve věku do 29 let, rok 2001 již vykazuje číslo 15,7 %. (Mareš, Potočný 2003: s. 229)

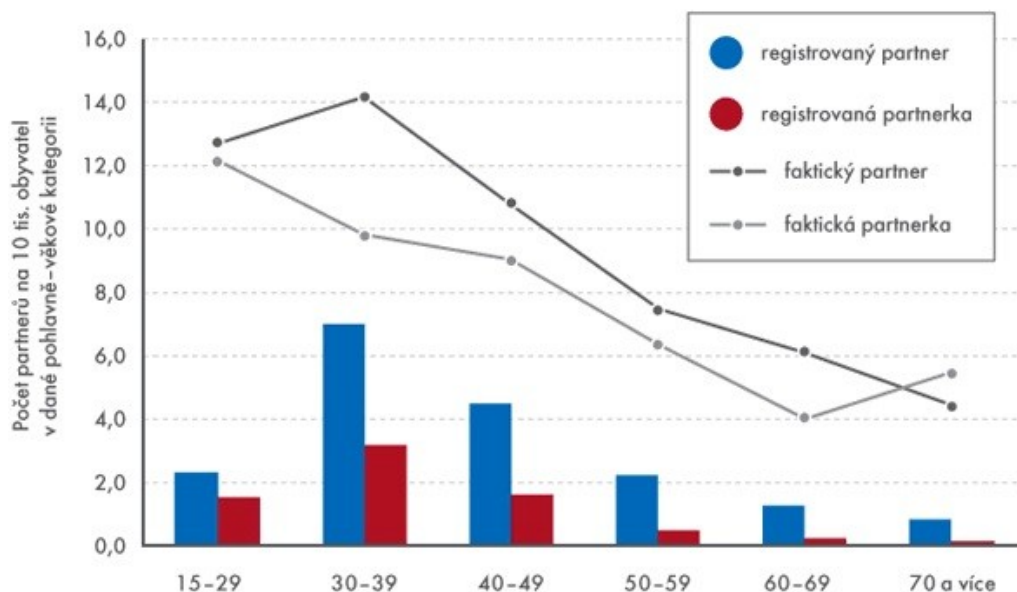
Specifický typ soužití představují registrovaná partnerství homosexuálních dvojic. Ačkoliv je v současnosti naše společnost v otázce lidské homosexuality čím dál tím více tolerantnější (není tomu tak dávno, co se homosexualita považovala za nemoc), jedná se stále o citlivé téma.

V květnu roku 2012 proběhlo šetření Centra pro výzkum veřejného mínění, které zjišťovalo postoje populace ohledně uzavírání registrovaných partnerství a možnosti adopce dětí homosexuálními páry. Více jak dvě třetiny dotázaných souhlasily s tím, aby homosexuálové měli možnost takovýto svazek založit a skoro polovina by dokonce souhlasila se zrovnoprávněním registrovaného partnerství se sňatkem. Mnohem méně tolerantní byli ovšem respondenti k možnosti adopce dětí homosexuálními páry. Kolem 60 % se jich k tomuto tématu vyjádřilo záporně. (Weissová, 2012, [online])

Problematika adopce dětí homosexuálními páry má svůj rub a líc. Na jedné straně se domnívám, že je pro optimální vývoj dítěte nezbytné, aby vyrůstalo v rodinném prostředí a mělo by být jedno, zda je vychováváno heterosexuálním či homosexuálním párem, jestliže by tak dostalo šanci na šťastný život. Na straně druhé ale není současná společnost ještě plně připravena na to, přijmout model dvou matek či dvou otců s dítětem. Podle mého názoru je pro vývoj dítěte stále nejlepší, vyrůstá-li v rodině zastoupené rodiči obou pohlaví a i pro jeho socializaci je tento rodinný model optimální.

Registrované partnerství je možné v České republice uzavřít od 1. července 2006. Během prvního roku platnosti tohoto zákona se registrovalo 346 párů, většinou mužů. (Rychtaříková a kol. 2008: s. 30)

Graf č. 4: Osoby v trvajícím registrovaném a faktickém partnerství podle věku (2011)

Zdroj: ČSÚ

Z výsledků sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 vyplývá, že registrované partnerství alespoň jednou uzavřelo 2 243 osob. Faktem přitom je, že partnerství uzavírali častěji muži (70 %). Co se věkové skupiny týče, nejvíce registrovaných partnerství bylo zaznamenáno ve věkové skupině 30—39 let. Sčítání ale zřejmě nepřináší úplně přesné výsledky, jelikož ne všichni jsou ochotni se ke své homosexualitě přiznat. (Český statistický úřad, 2013, [online])

3.3.2. Porodnost a plodnost

„Lidská populace existuje a přežívá díky své reprodukci, díky tomu, že se do ní rodí noví a noví členové. Přežívá díky své porodnosti. Porodnost v demografickém smyslu vyjadřuje, kolik dětí populace „vyprodukuje“, to je kolik dětí porodí za určitou časovou jednotku, obvykle za jeden rok“. (Rabušic 2001: s. 28)

Pro poválečnou Evropu bylo charakteristické období tzv. „baby boomu“, tedy nárůstu porodů dětí, které byly za války odsouvány. Rodina v této době vzkvétala. (Možný 2008: s. 50)

Na území dnešní České republiky probíhal tento vývoj trochu odlišným způsobem. Nárůst porodů nebyl tak markantní, jelikož i během existence protektorátu počet dětí stoupal. (Rychtaříková a kol. 2008: s. 12)

Obecně se dá vývoj do devadesátých let charakterizovat především plodností na úrovni prosté reprodukce², dále výskytem jen mála bezdětných žen, nízkým věkem žen při prvním porodu a jednalo se také o období s minimem mimo manželství narozených dětí. (Rychtaříková a kol. 2008: s. 12)

Rychtaříková a kol. (2008) se zmiňuje o významném ukazateli, kterým je úhrnná plodnost, tedy počet živě narozených dětí jedné ženě v reprodukčním věku³. Na níže přiloženém grafu můžeme sledovat její tendence. V roce 1950 se hodnota pohybovala okolo 2,8 dětí, přičemž o deset let později následoval výrazný propad na hodnotu prosté reprodukce. Česká republika tak patřila mezi země s nejnižší plodností na světě. Následně můžeme sledovat rostoucí tendence mezi lety 1963 a 1964, kdy se pohybovala okolo 2,3, ale v dalších letech docházelo opět k poklesu. Hodnota úhrnné plodnosti se tak v roce 1968 dostala až na číslo 1,8.

Na tento vývoj měla velký vliv politická situace naší země. Stát měl za socialismu snahy zajistit alespoň prostou reprodukci obyvatelstva (tedy narození tolika dětí, kolik je potřeba k nahrazení generace rodičů). Mezi podpůrné nástroje patřily například výhodné novomanželské půjčky, delší mateřská dovolená, či dostatek jeslí a školek. (Fialová a kol. 2000: s. 11)

Po propadu plodnosti v roce 1960 slibovala vláda uskutečnění výše zmíněných kroků, což znamenalo mírný růst plodnosti, ale jelikož nakonec nedošlo k jejich realizaci, snížila se plodnost v roce 1968 hluboko pod úroveň prosté reprodukce. Na přelomu 60. a 70. let se ekonomická situace v naší zemi zlepšila a umožnila prosazení dříve navrhovaných změn v ještě větším rozsahu. Matkám tak byla například zvýšena podpora při narození dítěte a významně se zvýšily přídavky na děti pro rodiny se dvěma a více dětmi. (Rychtaříková a kol. 2008: s. 12—13)

² Prostá reprodukce odpovídá hodnotě 2,1. (Rychtaříková 2008: s. 12)

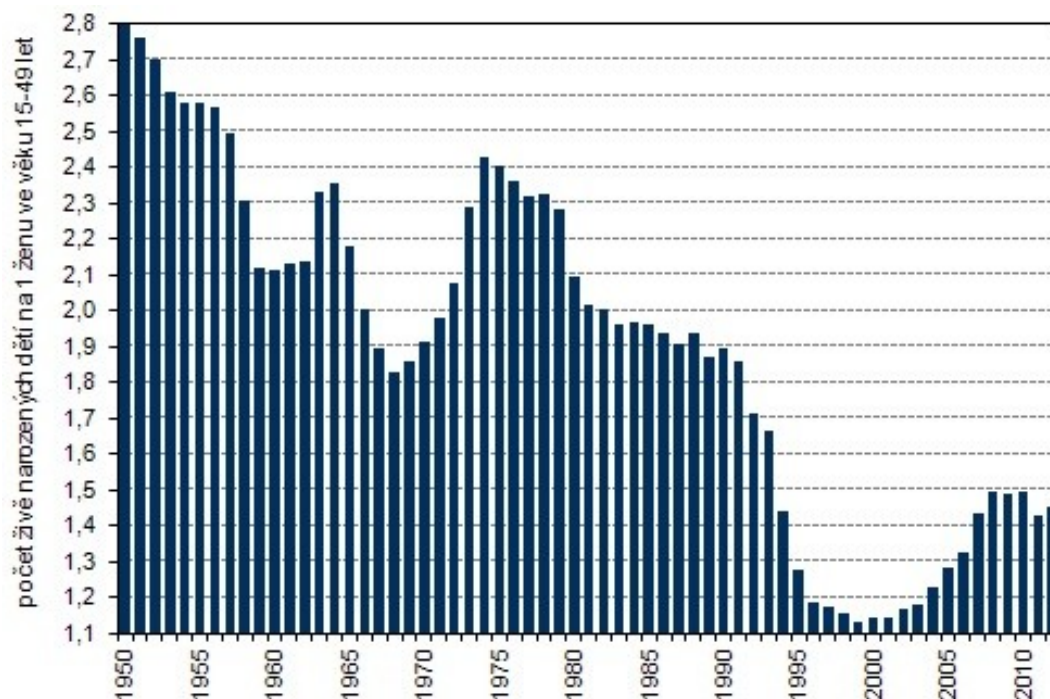
³ Reprodukční věk žen je zpravidla ohraničen rozmezím 15—49 let. (Kalibová 1998: s. 33)

Tyto a další subvence ze strany státu tak přinesly významný nárůst úhrnné plodnosti v letech 1973—1979, přičemž v roce 1974 dosáhla hodnoty 2,43. (Rychtaříková a kol. 2008: s. 13)

Začátkem 90. let se Česká republika vyznačovala úhrnnou plodností 1,89, což byla, v porovnání s většinou ostatních evropských zemí, velice dobrá hodnota. Zlom nastal po vzniku samostatné České republiky v roce 1993. S novým politickým uspořádáním se mladým lidem otevřely značné možnosti vzdělávání, zpřístupnilo se jim mnoho pracovních příležitostí a dalších nástrojů seberealizace. Došlo tak k výraznému a rychlému poklesu úhrnné plodnosti, která v roce 1999 spadla těsně nad hodnotu 1,1. (Rychtaříková a kol. 2008: s. 14)

Na vývoji úhrnné plodnosti po roce 2001 se zřejmě projevují odkládané porody na konci devadesátých let. Můžeme totiž sledovat její růst, přičemž nejvyšších hodnot dosáhla v letech 2008—2010, kdy se blížila číslu 1,5.

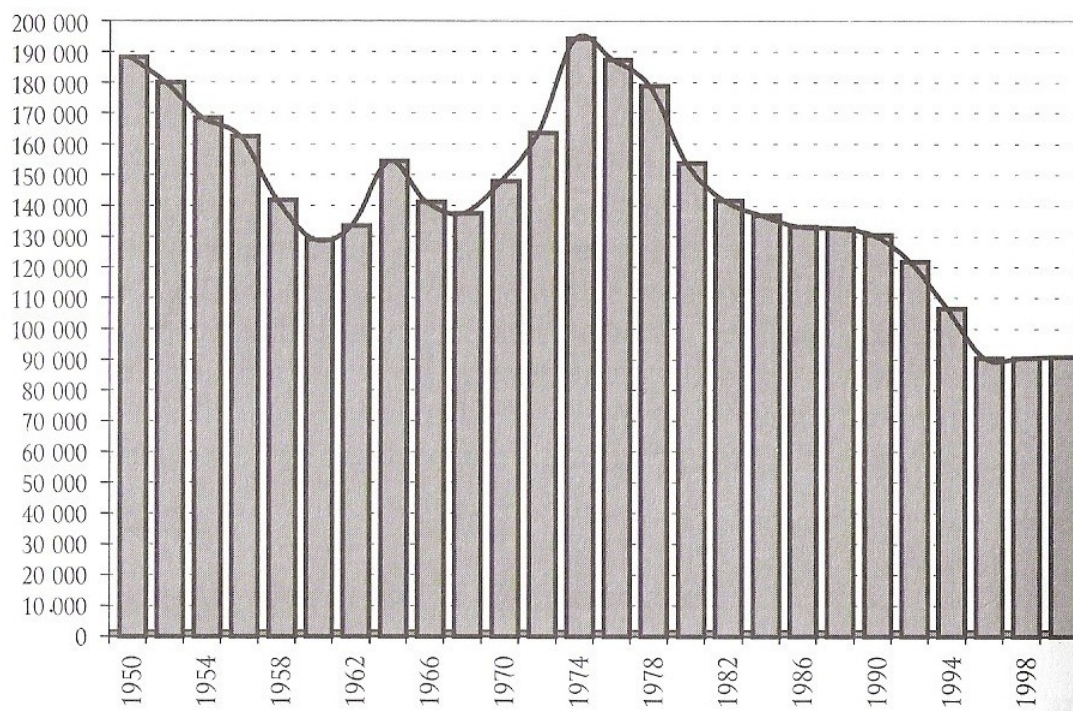
Graf č. 5: Vývoj úhrnné plodnosti v ČR v letech 1950—2012

Zdroj: ČSÚ

Pro doplnění konkrétních čísel přikládám ještě graf s počty živě narozených dětí v letech 1950 až 1999. Největších výkyvů si můžeme všimnout kolem roku 1960, kdy se živě narodilo okolo 130 000 dětí a naopak v plodných 70. letech, kdy jich bylo přes 190 000. Velmi výrazných čísel bylo dosaženo v roce 1999, kdy se narodilo méně než 90 000 dětí, což představuje nejnižší hodnotu za celé sledované období.

Graf č. 6: Počty živě narozených v ČR v letech 1950—1999

Zdroj: Rabušic 2001: s 210

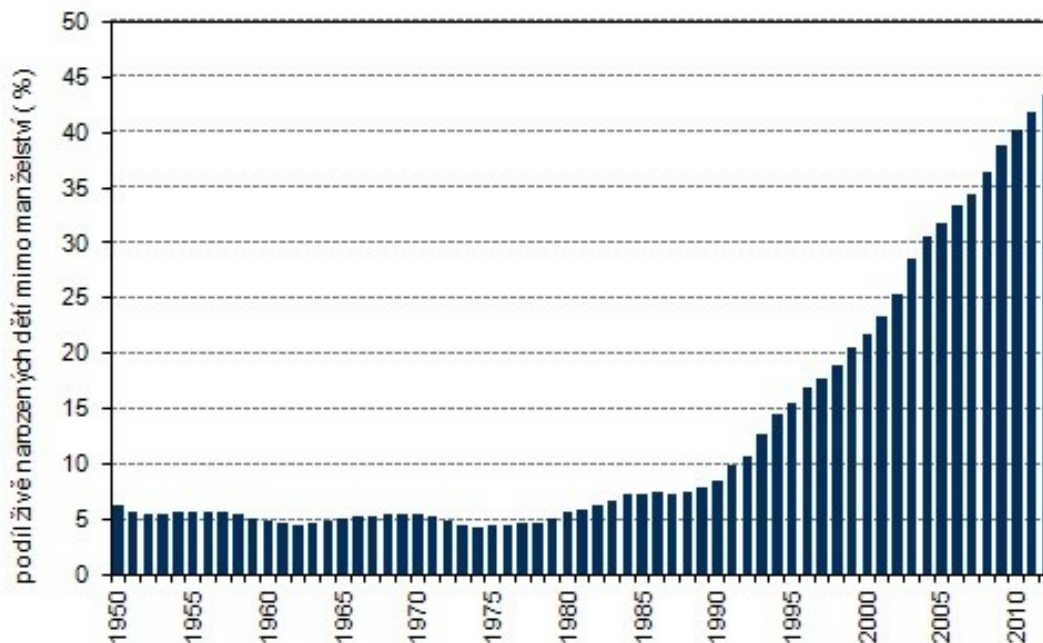
Podle dat Českého statistického úřadu zaznamenal vývoj počtu živě narozených v dalších letech víceméně stabilní růst. Jestliže v roce 2000 byla tato hodnota 90 910 dětí, v roce 2012 se dostala až na 108 576 dětí. (Český statistický úřad, [online])

3.3.2.1. Vybrané aspekty porodnosti

S poklesem porodnosti, který probíhal od devadesátých let, je úzce spjat vývoj počtu dětí narozených mimo manželství. Příčinou této situace byl posun sňatkového věku a růst nesezdaných manželství. Jestliže v roce 1990 činil počet dětí narozených mimo manželství 11,2 tisíce, tedy 8,6 %, o osm let později to bylo již 17,2 tisíce, tedy 19 %. (Fialová a kol. 2000: s. 16)

Na datech Českého statistického úřadu lze sledovat další strmý růst. V roce 2005 překročil podíl dětí narozených mimo manželství hranici 30 % a každým rokem se toto číslo zvyšuje. Poslední dostupná data (rok 2012) tak udávají podíl těchto dětí blížící se hranici 45 %.

Graf č. 7: Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950-2012

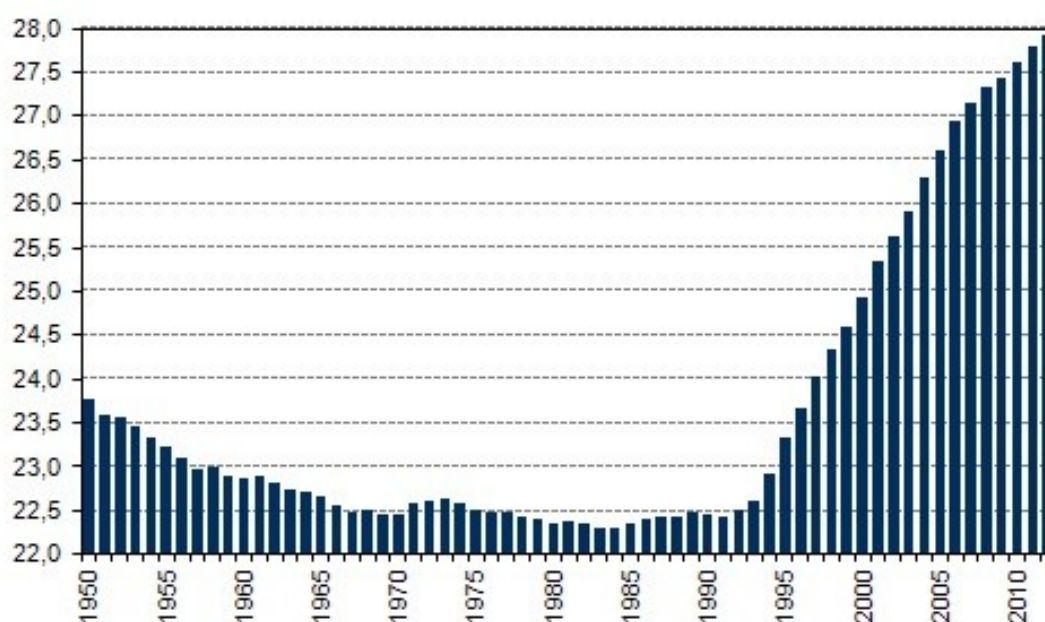

Zdroj: ČSÚ

Ačkoliv by v minulosti děti narozené mimo manželství znamenaly něco „nenormálního“, z vývoje, který je zachycen na grafu je zřejmé, jakých tendencí tento fenomén nabíral, a je nutno říci, že v dnešní době nikdo tyto děti jako „nenormální“ nevidí. Ba naopak. Kromě důvodů, které vedly k nárůstu mimo manželství narozených dětí, a o kterých se ve své práci zmiňuji (např. pokles sňatečnosti a nárůst nesezdaných soužití), vidím jako jednu ze zásadních příčin fakt, že dnes není na svobodnou matku bez manžela nahlíženo skrze prsty a není pro ni problém, aby dítě užívala sama. Současné ženy bývají většinou natolik emancipované, že již nejsou zdaleka tak závislé na muži, jako tomu bylo dříve.

Výraznou proměnou procházel průměrný věk žen při narození prvního dítěte. Z níže přiloženého grafu můžeme vyčíst, že po druhé světové válce věk prvorodiček klesal. V roce 1970 se jeho hodnota pohybovala okolo 22,5 roku a o pár desetín nižší hodnotu (zároveň nejnižší ve sledovaném období) vykazoval kolem roku 1983. Tento trend pokračoval ve více méně podobných hodnotách až do roku 1993. Z již zmíněných důvodů, které přinesl vznik samostatné ČR, v tomto období ženy mateřství odkládaly a došlo tak k rapidnímu zvýšení jejich věku při porodu prvního dítěte. Nejnovejší čísla z roku 2012 se tak blíží věkové hranici 28 let.

Graf č. 8: Průměrný věk žen při narození 1. dítěte v letech 1950-2012

Zdroj: ČSÚ

Jestliže bych měla souhrnně vyjádřit to, proč se v dnešní době rodí výrazně méně dětí oproti minulosti, lze pro to nalézt vícero důvodů. Patří mezi ně výše zmiňované jevy, projevující se zejména od devadesátých let, jako je odkládání sňatků do vyššího věku a s tím související stoupající věk žen při porodu prvního dítěte. Ivo Možný (2008) uvádí skutečnost, že stále přibývá žen, které se pro mateřství rozhodují až ve chvíli, kdy se plně realizovaly ve své profesi a kdy jim jejich vysoký příjem ulehčuje péči o dítě a domácnost.

Když se pak kolem věku třiceti let rozhodnou k tomu mít dítě, nemusí to již být z biologického hlediska tak úplně jednoduché. V případě, že své první dítě nakonec

porodí, na druhé jim již nemusí zbýt čas. Dokládá to i hodnota úhrnné plodnosti, která se v současnosti pohybuje okolo čísla 1,4.

Pokud navíc vezmu v potaz charakter dnešní uspěchané doby plné stresu, stále více párů se potýká s problémem početí. Z tohoto hlediska bych chtěla uvést, že počet neplodných párů v ČR se pohybuje mezi deseti až patnácti procenty a dle dostupných údajů je neplodnost z jedné třetiny způsobena problémy ženy, stejný podíl je na straně muže, dvacet procent je způsobeno společnými problémy partnerů a pro přibližně deset procent neplodnosti není vysvětlení. Tato čísla však neznamenají, že by všechny páry, kterým se nedaří počít dítě přirozenou cestou, přišly o možnost vlastní dítě mít. Statistika úspěšnosti léčby neplodnosti se v ČR pohybuje mezi čtyřiceti až padesáti procenty. (Mlíčková, 2008, [online])

3.3.3. Mužská a ženská role

V poslední pasáži této kapitoly a také teoretické části celkově se zaměřím na proměny mužské a ženské role v rodině, a to v rovině péče o děti, konkrétně fenoménu otců na rodičovské dovolené.

Pojem mužské a ženské role v rodině měl vždy tradiční, dá se říci stereotypní charakter. Muž byl ten, který vydělával peníze a žena se starala o děti a chod domácnosti. Výsledky výzkumu Rodina 96 tento fakt potvrzují. S takto rozdělenými rolami v rodině totiž souhlasilo 60 % mužů (bez ohledu na věk) a 48 % žen, u kterých je ale nutno podotknout, že výsledek ovlivnily spíše respondentky vyšší věkové kategorie. U žen nižšího věku byl vidět určitý názorový posun, stejně tak u žen s vyšším vzděláním, jelikož pouze 22 % vysokoškolaček s takto nastavenými rolami souhlasilo, oproti ženám se základním vzděláním, kterých souhlasilo 70 %. Na druhou stranu ale okolo 65 % mužů a 85 % žen bylo toho názoru, že úkoly v péči o domácnost by měly být mezi oběma pohlavími rovnoměrně rozděleny. (Maříková a kol. 2000: s 66).

Tradiční schéma rozdělení mužské a ženské role v rodině nabourala zaměstnanost žen. Ženy v dnešní době musí synchronizovat úlohy, které mají jako matky a manželky s těmi, co mají jakožto zaměstnankyně. U mužů neplatí, že by tomu jen tak nečinně přihlíželi, ale aktivně se do takto nastaveného modelu rodiny zapojují. (Maříková a kol. 2000: s. 98)

Sirovátka a Hora (2008) uvádějí, že se vstupem žen na pracovní trh a jejich ambicemi vybudovat úspěšnou kariéru souvisí otázka péče o děti. Rodina tak musí řešit, jak tyto dva aspekty optimálně sloučit, přičemž se nabízí vícero řešení. Skloubit práci s péčí o děti může pomoci zkrácený pracovní úvazek, docházka dítěte do jeslí a školky, případně výpomoc ze strany babiček nebo chůvy či přerozdělení úlohy péče o děti mezi partnery.

3.3.3.1. Otcové na rodičovské dovolené

Otázka mužů na rodičovské dovolené je v posledních několika desítkách let velmi diskutovaným tématem, a to především z hlediska měnící se role otců v rodině a snah skloubit péči o rodinu se zaměstnáním. (Nešporová, 2005, [online])

Na konci 20. století se objevovaly snahy zrovnoprávnit ženy a muže na pracovním trhu, které však zatím nepřinesly žádané výsledky. V současné době ale postupnými krůčky dochází k jejich alespoň částečnému naplňování. Došlo k legislativním změnám, které dovolují po uplynutí 28 týdnů, které čerpá (stále jen) žena jako mateřskou dovolenou, navázat rodičovskou dovolenou, na niž může nastoupit i otec. Tato nová a zajímavá strategie bezpochyby usnadňuje proces zrovnoprávnění žen na pracovním trhu, jelikož jim dovoluje vrátit se po mateřské dovolené zpět do práce a tudíž napomáhá zásadním způsobem harmonizovat práci a péči o dítě. (Nešporová, 2005, [online])

Situace je však taková, že pouze minimum otců tuto možnost využívá. Podle údajů Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (MPSV) tvoří otcové na rodičovské dovolené přibližně 1 % z celkového počtu osob pečujících o děti, 99 % tedy stále tvoří ženy. Nejpřesnější dostupné údaje, které vyjadřují podíl otců na rodičovské dovolené lze vyčíst z počtu otců, kteří pobírají rodičovský příspěvek. Údaje z roku 2004 ukazují, že příspěvek pobíralo 3 234 mužů.

Tabulka č. 2: Počty mužů a žen pobírajících rodičovský příspěvek 2001—2004

roky*	ženy (absolutní počty)	muži (absolutní počty)	muži (relativní počty)
2001 (12/2000 - 11/2001)	263 865	2 131	0,80%
2002 (12/2001 - 11/2002)	261 940	2 297	0,87%
2003 (12/2002 - 11/2003)	259 079	2 425	0,93%
2004 (12/2003 - 11/2004)	274 115	3 234	1,17%

Zdroj: (Nešporová, 2005, [online])

Co se věkové struktury mužů pobírajících rodičovský příspěvek (za rok 2004) týče, největší podíl (50,1 %) mužů bylo ve věku 30 až 39 let. Muži ve věku 26 až 29 let pobírali rodičovský příspěvek v 19,2 % případů a těsně za nimi jsou otcové ve věku 40 až 49 let. (Nešporová, 2005, [online])

Tabulka č. 3: Věková struktura mužů pobírajících rodičovský příspěvek (rok 2004)

věk	počet příjemců	počet příjemců %
18-25	353	11,3%
26-29	601	19,2%
30-39	1 567	50,1%
40-49	482	15,4%
50-59	108	3,5%
60 a více	15	0,5%
celkem	3 126	100,0%

Zdroj: (Nešporová, 2005, [online])

Jako zajímavý a významný ukazatel při rozhodování, kdo s dětmi v domácnosti zůstane a kdo bude pracovat, se jeví vzdělání. Kvůli značně malému vzorku populace jsou dostupná data spíše obrazná. Nešporová (2005, [online]) k tomu uvádí: „*Tato data jsou ovšem u zkoumaného jevu s velmi nízkou četností v populaci velmi **nepřesná**, jelikož vychází z výběrového šetření pracovních sil, do kterého bylo zahrnuto zhruba 63 tisíc respondentů a zjištěné údaje byly převáženy na celou věkovou strukturu populace na základě výsledků Sčítání lidí, domů a bytů 2001. Přesnost tak klesá se snižujícím se výskytem daného jevu v populaci, který je v případě mužů na rodičovské dovolené velmi malý.*“

Jelikož ale zatím nejsou známy přesnější výsledky ze zkoumání této oblasti, uvádím interpretaci dat podle Nešporové. Velký podíl otců na rodičovské dovolené byl z řad vysokoškoláků, jelikož činil zhruba 36 % (přičemž vysokoškolsky vzdělaných žen na rodičovské dovolené bylo pouze 10 %). Otců se středoškolským vzděláním s maturitou bylo 29 % (žen 44 %), otců se středoškolským vzděláním bez maturity 21 % (žen 37 %) a otců se základním vzděláním bylo 14 % (žen 8 %). Vyvrátit nebo potvrdit tato data bude možné až s provedením dalších šetření. (Nešporová, 2005, [online])

Nešporová (2005) dále uvádí výsledky výzkumu, který proběhl v roce 2005 ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, zaměřeného mimo jiné na postoje ohledně možnosti otců působících na rodičovské dovolené. Zúčastnilo se jej

1219 respondentů, z toho 72 % žen a 28 % mužů. Bylo zjištěno, že 4 % mužů ze zkoumaných rodin někdy v minulosti přerušilo zaměstnání alespoň po dobu jednoho měsíce proto, aby se mohlo věnovat celodenní péči o dítě a více než polovina pobírala rodičovský příspěvek. Zároveň byla zjištěna významná závislost mezi těmito dvěma fakty. Muži, kteří při péči o dítě pobírali rodičovský příspěvek, přerušili své zaměstnání na delší dobu než ti, kteří jej nepobírali (v poměru 21 měsíců ku 1 až 4 měsícům). Předchozí číslo uvádějící jedno procento otců na rodičovské dovolené je menší z důvodu, že otcové, kteří o své dítě pečují jen kratší dobu, většinou o rodičovský příspěvek nežádají a nejsou tak zařazeni do databáze MPSV. Z výsledků průzkumu je zřejmé, že muži na rodičovské dovolené jsou stále považováni za něco výjimečného a ne zcela správného. Z odpovědí respondentů vyplývá, že 67 % mužů a 61 % žen nesouhlasí s možností využití rodičovské dovolené otcí. Dále bylo zkoumáno, zda by v případě zájmu mužů o rodičovskou dovolenou ženy souhlasily, a výsledky jsou takové, že by 63 % žen nesouhlasilo, přičemž velký vliv na toto rozhodnutí mělo vzdělání žen. Ženy se základním vzděláním většinou nesouhlasily a naopak vysokoškolsky vzdělané ženy byly více pro tuto možnost. (Nešporová, 2005, [online])

Oslovení respondenti zastávali především ten názor, že je z finančních důvodů méně výhodné, aby na rodičovské dovolené zůstal muž, i z toho hlediska, že by to ohrozilo jeho kariéru. Ve společenském podvědomí také stále převládá názor, že matky jsou pro pečování o děti tím vhodnějším rodičem. Role otce a matky v rodině je intenzivně srovnávána a často dochází ke stereotypním názorům, že matky jsou v tomto ohledu citlivější, svým dětem dávají to, co potřebují a otcové se jim v tom nedokážou vyrovnat. Pramení to také z toho, že otec byl vždy ten, co vydělává pro rodinu peníze, tudíž doma moc času netráví a na děti nemá mnoho času. (Nešporová, 2005, [online])

Ačkoliv je značně viditelné, že společnost v otázce mužské a ženské role prošla za poslední půlstoletí významnými změnami, zejména co se přerozdělování péče o dítě týká, nemyslím si, že by další vývoj v tomto ohledu směřoval k nějakým závratným výsledkům. Bude to vždy žena, která je v očích společnosti viděna jako ta, která se nejvyšší měrou podílí na pečování o domácnost a děti a muž bude ten, který zabezpečuje svými příjmy rodinu. Péče o děti se totiž pro muže ve většině případů jeví jako nevýhodná. Je to dáno mimo jiné ekonomickými faktory a sociálním statutem muže. Ten totiž závratným způsobem klesá v případě, že muž není tím, co chodí denně do práce, kde vydělává na obživu rodiny, ale místo toho celý den pečuje doma o děti.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍLE PRÁCE

Hlavním cílem praktické části mé práce je na základě dotazníkového šetření zjistit názory mladých svobodných bezdětných lidí na sňatek, jeho načasování, jiné formy soužití a dále zhodnotit, jaké aspekty jsou důležité při rozhodování, zda vstoupit do manželství. Zabývá se také názory lidí ohledně otázek rodičovství, rozvodu a rozdělení péče o děti.

4.1. Určení hypotéz

Hypotéza č. 1

Mladí lidé bez vlastního bydlení upřednostňují vyšší věk ke vstupu do manželství a naopak ti, co vlastní bydlení mají, se přiklání k věku nižšímu.

Hypotéza č. 2

Ženy s vysokoškolským vzděláním považují za nejvhodnější věk k početí prvního dítěte 30 a více let.

Hypotéza č. 3

S vyšším vzděláním (mužů i žen) roste tolerance k možnosti otců na rodičovské dovolené.

4.2. Metodika práce

Pro provedení výzkumu jsem zvolila formu kvantitativního dotazníkového šetření, cíleného na svobodné bezdětné lidi ve věkové kategorii 18—30 let. Šetření probíhalo během období jednoho měsíce (prosinec), kdy jsem dotazníky rozeslala na sociálních sítích. Dotazník obsahoval 17 položek, přičemž otázky byly většinou uzavřené, kde respondenti vybírali jednu z nabízených odpovědí nebo hodnotili výroky na nabízené škále. Dalším typem byly otázky polouzavřené, kde si mohli respondenti vybrat z nabízených odpovědí, případně doplnit odpověď podle svého uvážení. Jedna otázka v dotazníku byla otevřená. Nasbíraná data jsem následně statisticky vyhodnotila a graficky znázornila s komentářem.

4.3. Analýza a interpretace dat

Struktura respondentů – pohlaví, věk a ekonomická situace

Výzkumu se celkem zúčastnilo 122 respondentů, přičemž 58 % tvořily ženy a mužů bylo 42 %. Co se věku týče, největší zastoupení měla věková kategorie 21—25 let (73 %), dále 26—30 let (17 %) a nejméně bylo respondentů ve věku 18—20 let (10 %).

Další položky dotazníku byly zaměřeny na ekonomickou situaci respondentů. Týkaly se tedy jejich nejvyššího dosaženého vzdělání, dále toho, zda studují či jsou zaměstnaní/ nezaměstnaní a jaký je typ jejich aktuálního bydlení.

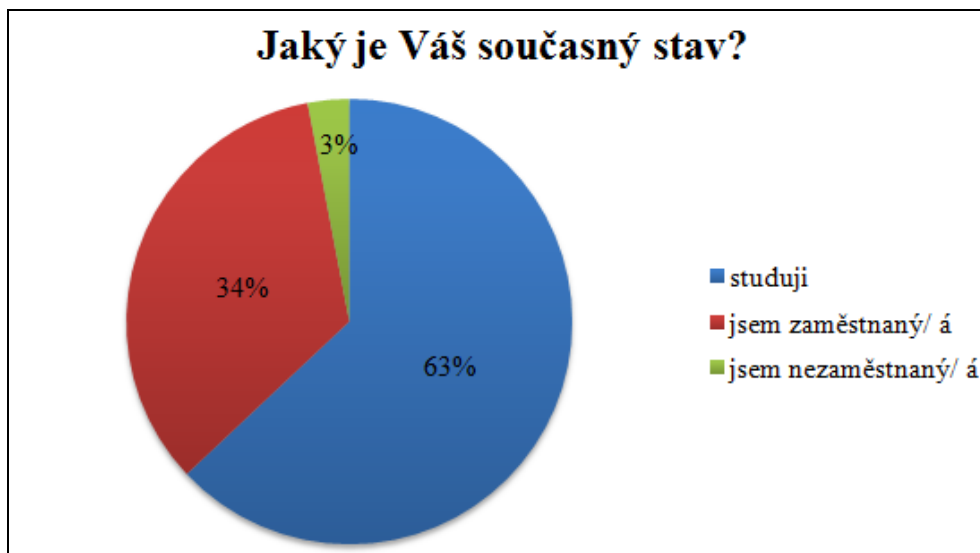
Jak můžeme vidět na grafu, jako nejvyšší dosažené vzdělání uvedlo 45 % dotázaných vzdělání vysokoškolské, druhý nejvyšší podíl respondentů (40 %) byl z řad lidí se středoškolským vzděláním s maturitou, 13 % lidí uvedlo středoškolské vzdělání bez maturity a 2 % dotázaných dosáhlo základního vzdělání.

Graf č. 9: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

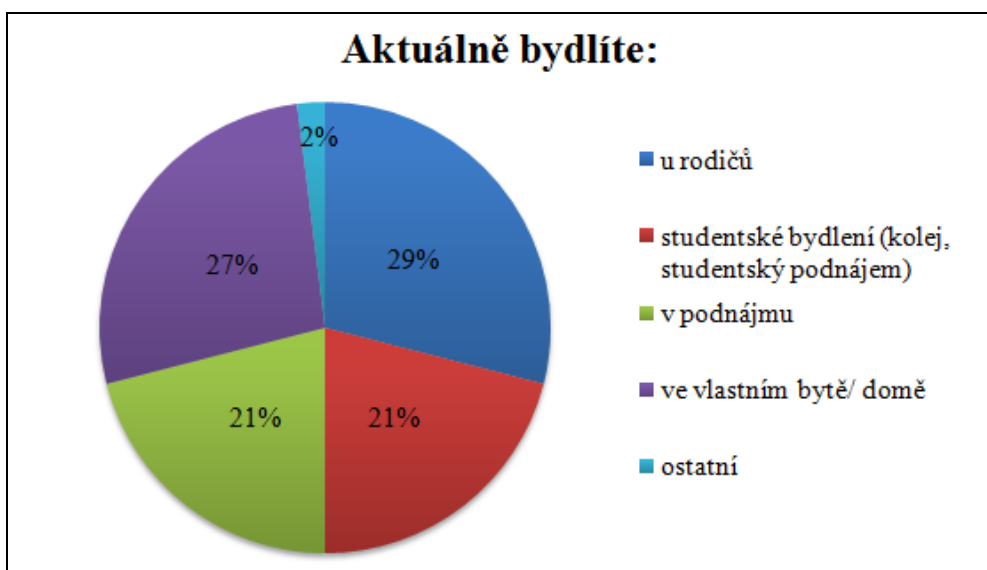
Další položkou v dotazníku byl současný stav respondentů, tedy jestli momentálně studují, pracují nebo jsou nezaměstnaní. Z výsledků lze vyčíst, že 63 % dotázaných studovalo, 34 % bylo zaměstnaných a 3 % nezaměstnaných.

Graf č. 10: Současný stav respondentů

Důležitou položkou v dotazníku byla otázka, která zjišťovala současný typ bydlení dotázaných. Vyplynulo z ní, že největší podíl oslovených respondentů (29 %) bydlel u rodičů, následovali ti, kteří bydleli ve vlastním bytě/ domě (26 %) stejný podíl respondentů (21 %) uvedl jako své současné bydlení podnájem nebo studentské bydlení a 2 % dotázaných vybralo možnost ostatní.

Graf č. 11: Aktuální bydlení respondentů

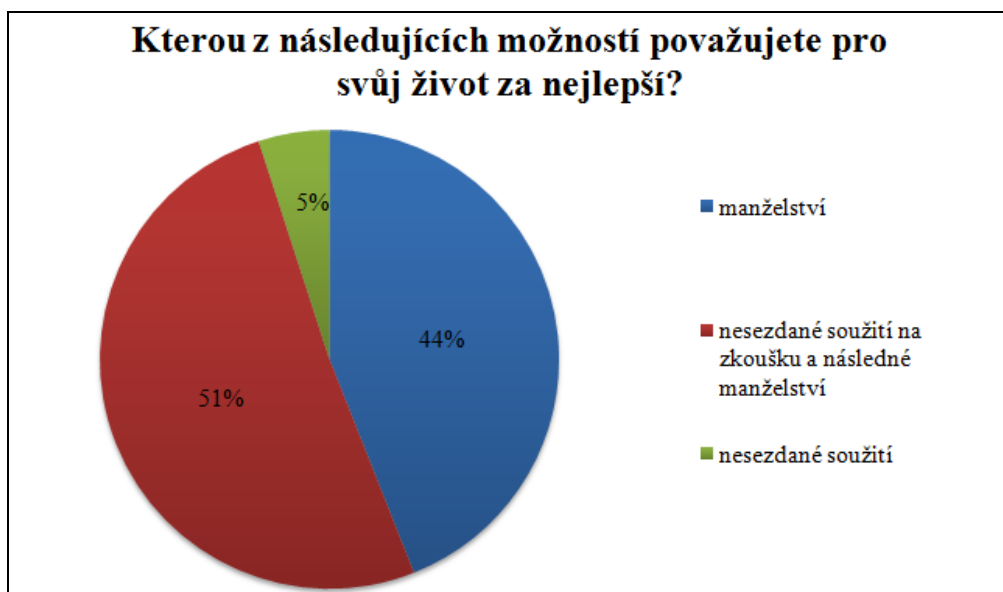
Názory respondentů na manželství, rodičovství a aspekty rozvodu

V následující sérii otázek byli respondenti dotazováni na jejich názory na manželství a jeho alternativy, dále byly zkoumány jejich postoje ohledně důležitých aspektů v rozhodování, zda do manželství vstoupit či ne. Respondenti také odpovídali na otázky týkající se načasování uzavření sňatku a počtů prvního a posledního dítěte. V dalších otázkách měli například ohodnotit nabízené výroky týkající se rozvodu.

Respondentům byla položena otázka, jakou z nabízených možností považují pro svůj život za ideální. Nejvíce dotázaných (51 %) označilo možnost nesezdané soužití na zkoušku a následné manželství. Za nimi následují respondenti, kteří za nejlepší možnost pro svůj život považují manželství (44 %). Zbýlých 5 % dotázaných považuje za nejlepší pro svůj budoucí život nesezdané soužití. Kromě těchto položek byla respondentům ještě nabídnuta možnost mít stálého partnera s oddělenými domácnostmi, život bez stálého partnera a ostatní. Ani jednu z těchto položek nikdo z respondentů nevyužil.

Na této otázce je jasně viditelné, že manželství má v současné době pro mladé lidi stále velkou hodnotu. 95 % dotázaných má v plánu v budoucnosti uzavřít manželství, z čehož více jak polovina chce s partnerem nejprve nějakou dobu žít.

Graf č. 12: Nejlepší možnost soužití podle respondentů

Následně byla respondentům položena otázka, jaké aspekty považují za důležité při rozhodování o vstupu do manželství. Nabídnuto jim bylo několik položek, které hodnotili výběrem odpovědí *určitě ano/ spíše ano/ určitě ne/ spíše ne*.

Položka dlouhodobá stabilní známost byla významná pro 85 % respondentů, kteří odpověděli určitě ano, a pro dalších 13 %, kteří označili možnost spíše ano. Těch, pro které tento aspekt není důležitý, bylo naprosté minimum.

Jako další významný fakt k rozhodnutí uzavřít manželství se ukázalo vlastní bydlení. To bylo důležité pro 97 % dotázaných. Pouhá 3 % vyjádřila opačný názor.

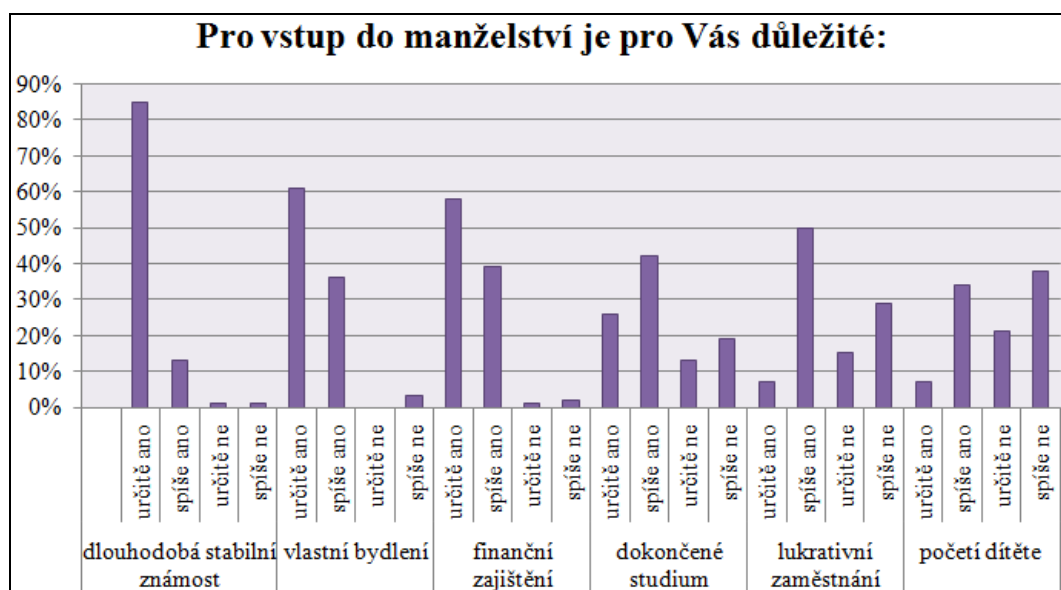
Stejných výsledků dosáhla i položka finanční zajištění. To bylo důležité pro 97 % respondentů a pro zbylá 3 % se finanční zajištění nejevilo tolik důležitým.

V případě aspektu dokončeného studia nebyly výsledky jednoznačné. 68 % dotázaných uvedlo, že dokončení studia přikládají při rozhodování o uzavření manželství význam. Na druhou stranu 19 % dotázaných uvedlo, že spíše ne a 13 % určitě ne. Tento výsledek určitě ovlivnil podíl studujících vysokoškoláků ve výzkumném vzorku. Ti upřednostňují dokončení studia, které většinou zabírá hodně času a sil.

Co se týče souvislosti vstupu do manželství a vlastnění lukrativního zaměstnání, odpověď spíše ano uvedlo 50 % dotázaných a určitě ano 7 %. Pro zbylých 44 % se lukrativní zaměstnání nejeví až tak důležitým při rozhodování o uzavření sňatku. Tyto výsledky souvisí i s aspektem finančního zajištění, kterému přidávali respondenti velký význam.

V otázce početí dítěte nebyly výsledky jednoznačné. Na jedné straně nižší procento dotázaných vyložene vyhraněný názor na tento aspekt – určitě ano uvedlo 7 % dotázaných a určitě ne 21 %. Velice vyrovnaný byl poměr odpovědí spíše ano (34 %) a spíše ne (38 %). Ve výsledném součtu lze ale konstatovat, že více jak polovina dotázaných nepokládá aspekt početí dítěte při rozhodování o uzavření manželství za až tak důležitý.

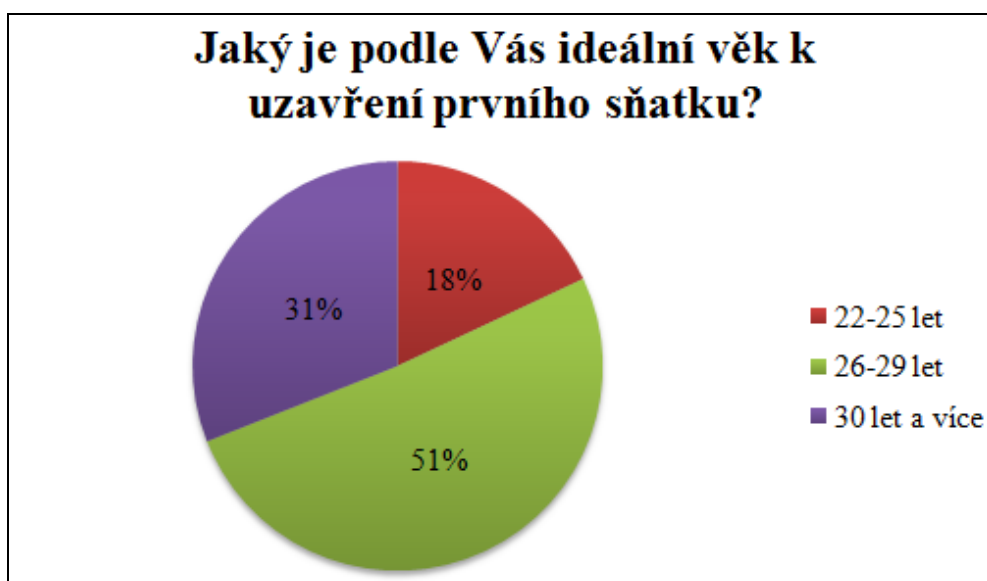
Graf č. 13: Důležité aspekty při rozhodování o vstupu do manželství

Další série otázek byla zaměřena na názory ohledně časování sňatku a plození dětí. Nejprve se respondenti měli vyjádřit k otázce ideálního věku k uzavření prvního sňatku. Nejvyšší podíl respondentů (51 %) uvedlo jako ideální věk 26—29 let. 31 % dotázaných se přiklánělo k věku 30 a více let a zbylých 18 % označilo za ideální věk 22—25 let. K dispozici byla dále ještě možnost 18—21 let, tu ale nikdo z dotázaných neoznačil.

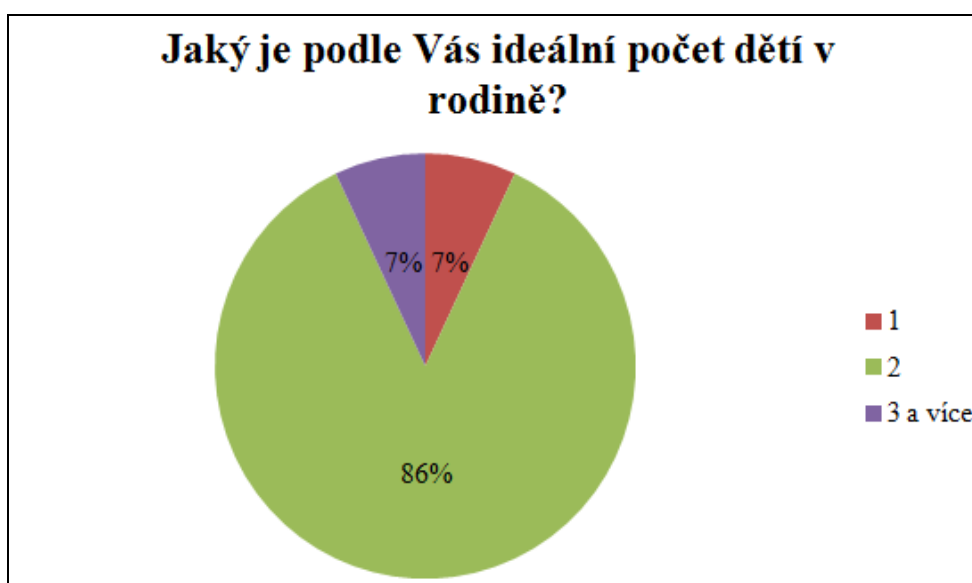
Pokud porovnáme věkovou strukturu respondentů a jejich názory na ideální věk k uzavření prvního sňatku, vychází, že ve věkové kategorii 18—20 let bylo rozložení označeného věkového rozmezí víceméně rovnoměrné. Nejméně lidí se ale přiklánělo ke sňatkovému věku 30 a více let. Ve věkové kategorii 21—25 let převažovalo označení rozmezí 26—29 let a o něco méně se lidé přikláněli k sňatkovému věku 30 a více let. Nejméně respondentů označilo jako ideální věk k sňatku položku 22—25 let. V kategorii 26—30 let nebyl zaznamenán významný rozdíl mezi označením věkových rozmezí 26—29 let a 30 a více let.

Graf č. 14: Ideální věk pro uzavření prvního sňatku

V další otázce respondenti označovali ideální počet dětí v rodině. Není překvapivým výsledkem, že drtivá většina dotázaných, v tomto případě 86 %, považuje za ideální počet 2 děti. Přes všechny změny, které se od druhé poloviny dvacátého století udály a o kterých se zmiňuji v teoretické části své práce, je takto nastavený ideální model v naší společnosti hluboce zakořeněn. 7 % dotázaných shodně uvedlo jako ideální počet dětí v rodině 1 a 3 a více. Mezi uvedenými položkami byla také možnost žádného dítěte, kterou ale neoznačil ani jeden z respondentů.

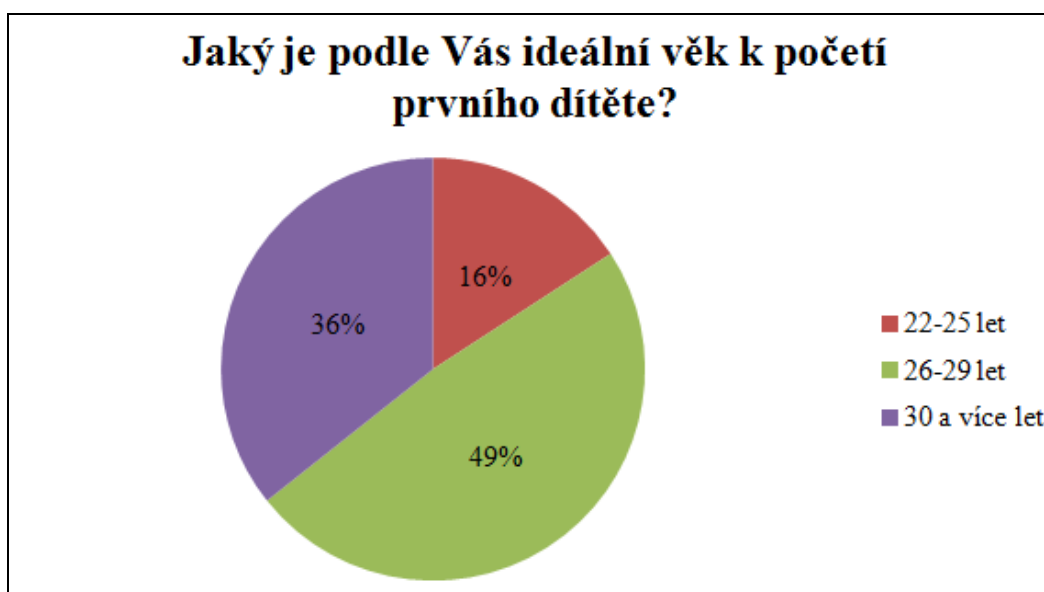
Graf č. 15: Ideální počet dětí v rodině

Na tuto otázku navazovaly dvě další, a sice ideální věk k početí prvního a posledního dítěte. V případě početí prvního dítěte označil nejvyšší podíl dotázaných (49 %) možnost 26—29 let. Následovali respondenti (36 %), kteří označili možnost 30 a více let. Nejméně dotázaných (16 %) považuje za ideální věk pro početí prvního dítěte 22-25 let. Mezi uvedenými možnostmi byla ještě položka 18—21 let, tu však nikdo z dotázaných neoznačil.

Co se týče věkového složení respondentů, ve věkové kategorii 18—20 let označilo nejvíce respondentů za ideální věk k početí prvního dítěte rozmezí 26—29 let, naopak pouze minimum dotázaných se přiklonilo k možnosti 30 a více let. Ve věkové kategorii 21—25 let respondenti v celkem vyrovnaném poměru označili za ideální věk rozmezí 26—29 let a 30 a více. Nejméně dotázaných označilo rozmezí 22—25 let. Ve věkové kategorii 26—30 let byl poměr odpovědí víceméně stejný, respondenti označovali věkové rozmezí 26—29 let a 30 a více.

Graf č. 16: Ideální věk k početí prvního dítěte

V případě početí posledního dítěte označil vyrovnaný počet respondentů za ideální věkové rozmezí 29—32 let (42 %) a 33—36 let (43 %). 37 a více let označilo za ideální 8 % dotázaných a nejméně respondentů se přiklápělo k věkovému rozpětí 25—28 let (7 %).

U respondentů ve věkové kategorii 18—20 let nebyly zjištěny významné rozdíly v označení jednotlivých možností. Dotázaní ve věkové kategorii 21-25 let se nejčastěji přiklápěli k možnosti počít poslední dítě v rozmezí 33—36 let a o trochu méně

v rozmezí 29—32 let. Nejméně respondentů označilo dvě hraniční možnosti, a to 25-28 let a 37 a více let. V poslední věkové kategorii, tedy 30 a více let, se nejvíce lidí přiklonilo k možnosti počít poslední dítě ve věkovém rozmezí 29—32 let a podobně tomu bylo u věkového rozmezí 33—36 let. Pouze minimum respondentů se přiklonilo k dvěma hraničním možnostem, a sice k věkovému rozmezí 25—28 let a 37 a více let.

Pokud porovnáme tendence respondentů v početí prvního a posledního dítěte, můžeme si všimnout, že nejvíce jich považuje za ideální věk k početí prvního dítěte věkové rozmezí 26—29 let a k početí posledního dítěte 33—36 let a skoro shodně 29—32 let.

Graf č. 17: Ideální věk k početí posledního dítěte

Další otázka byla zaměřena na zjišťování názorů respondentů ohledně manželství a především rodičovství. Výroky, které měli respondenti ohodnotit odpověďmi *určitě ano/ spíše ano/ určitě ne/ spíše ne*, byly zaměřeny obecně na hodnotu manželství a dále na hodnotu dítěte v manželství.

Výrok „*Lidé žijící v manželství jsou spokojenější než ti, kteří jsou svobodní*“ ohodnotilo odpovědi určitě ano 17 %, spíše ano odpovědělo 28 % respondentů. Možnost spíše ne uvedlo 37 % a určitě ne 18 % dotázaných. Z výsledků lze tedy vyčíst, že více jak polovina lidí nepovažuje život v manželství za podmínku spokojenosti v životě. V porovnání s těmi, kteří se přiklání spíše k tomu názoru, že v manželství jsou lidé spokojenější, však není významný rozdíl.

Položku „*Mít děti, je hlavním smyslem každého partnerského vztahu*“ ohodnotilo možností určitě ano pouze 9 % dotázaných a spíše ano označilo 58 % dotázaných. Spíše ne uvedlo 16 % respondentů a určitě ne 17 %. Lze konstatovat, že početí dítěte má pro mladé lidi stále určitou hodnotu a je významným prvkem partnerského soužití.

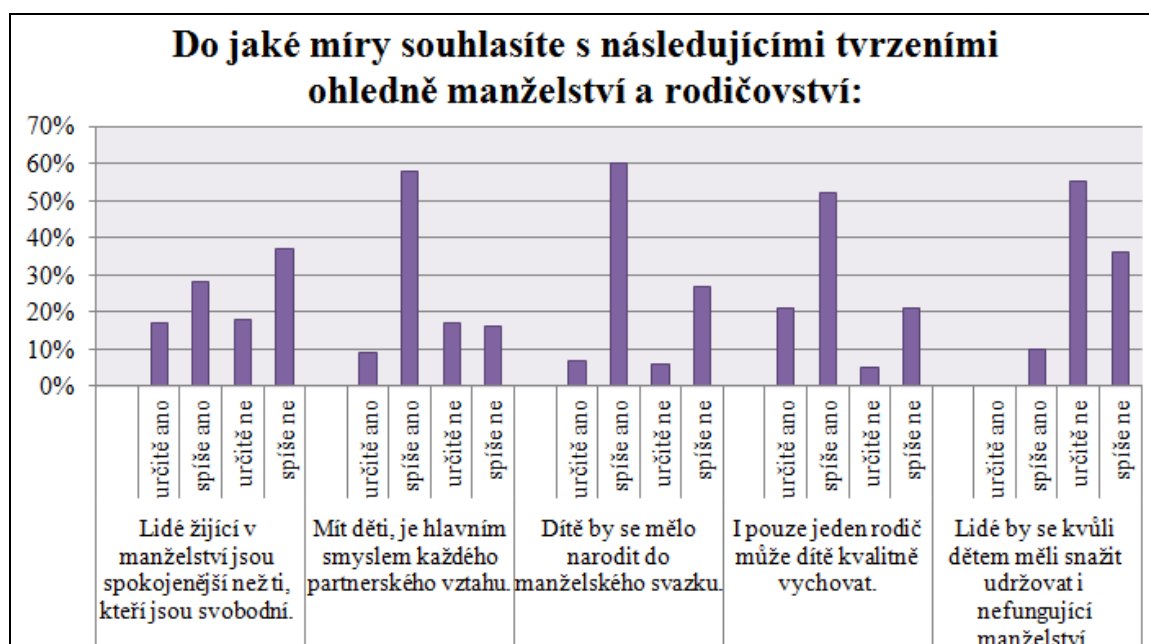
Následovaly výroky, které zjišťovaly postoje dotázaných ohledně důležitosti aspektu narození dítěte do manželství a výchovy dítěte jedním rodičem. Výrok „*Dítě by se mělo narodit do manželského svazku*“ ohodnotilo 7 % dotázaných možností určitě ano a 60 % označilo spíše ano. Možnost spíše ne označilo 27 % dotázaných a určitě ne zvolilo 6 % respondentů.

Položku „*I pouze jeden rodič může dítě kvalitně vychovat*“ ohodnotilo volbou možnosti určitě ano 21 % a spíše ano 52 % dotázaných. Spíše ne zvolilo 22 % a určitě ne 5 %.

Na jedné straně se tedy oslovení respondenti přikláněli spíše k tomu, že dítě by se mělo narodit do manželství, na straně druhé ale ve většině případů nepopírali, že by i jeden rodič zvládl výchovu dítěte.

Poslední položku v této sérii výroků, „*Lidé by se kvůli dětem měli snažit udržovat i nefungující manželství*“, ohodnotilo odpovědi spíše ano 10 % dotázaných, určitě ano nevybral ani jeden z respondentů. Možnost spíše ne označilo 36 % a určitě ne 54 % respondentů.

Graf č. 18: Míra souhlasu s tvrzeními o manželství a rodičovství

Následovala série výroků, kde respondenti hodnotili aspekty vedoucí k možnému rozvodu manželství. Hodnotit mohli na čtyřbodové škále, přičemž bod 1 znamenal nejnižší míru souhlasu a bod 4 nejvyšší míru souhlasu.

Vzájemné odcizení hodnotili respondenti na škále nejčastěji bodem 2 (45 %) a 3 (36 %). Nejméně důležitý se tento aspekt jevil pro 4 % dotázaných a naopak nejvíce důležitý byl pro 15 % respondentů. Dá se tedy konstatovat, že vzájemné odcizení partnerů v manželství hraje středně důležitou roli v rozhodování o rozvedení.

Jako výrazný motiv pro rozvedení manželství se jeví nevěra. Ta by byla pádným důvodem k rozvodu pro 71 % všech dotázaných. Důležitým motivem byla nevěra pro 17 % dotázaných, kteří označili na škále bod 3. Dalších 10 % respondentů označilo na škále bod dva a pouhá 2 % respondentů nepovažuje nevěru za důvod k rozvodu.

Další položkou byly neshody v sexuálním životě jako aspekt vedoucí k rozvodu. V tomto případě označilo na škále nejvíce respondentů (52 %) bod 2, pro které tedy není tento aspekt až tak důležitý. Pro dalších 7 %, kteří označili bod 1, není tento aspekt důležitý vůbec. Pro 35 % dotázaných jsou neshody v sexuálním životě důležitějším motivem k možnému rozvodu, a proto označili bod 3, ale pro pouhých 6 % dotázaných je tento aspekt pádným důvodem k rozvedení manželství.

Podobných výsledků bylo dosaženo u položky rozdílnost zájmů. Zde označilo 52 % dotázaných bod 2 a 12 % respondentů nepovažuje tento aspekt za důležitý motiv

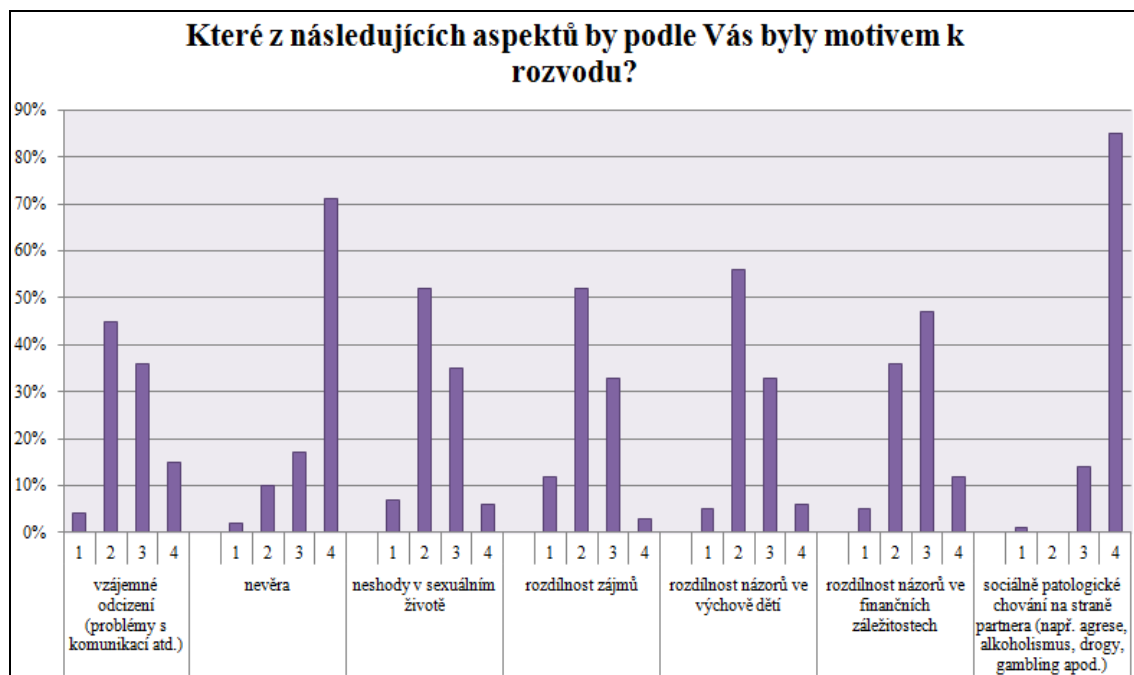
vedoucí k rozvodu. Pro 33 % je rozdílnost názorů spíše důležitým motivem a pro pouhých 4 % pádným důvodem pro rozvedení manželství.

Rozdílnost názorů ve výchově dětí ohodnotilo jako méně důležitý motiv k rozvodu 56 % dotázaných, ale pouze pro 5 % nebyl tento aspekt vůbec důležitý. Spíše důležitý byl tento aspekt pro 33 % respondentů a těch, kteří by kvůli rozdílnému přístupu ve výchově dětí určitě uvažovali o rozvodu, bylo mezi dotázanými 6 %.

Rozdílnost názorů ve finančních záležitostech bylo spíše důležitým motivem pro 47 % dotázaných a určitě by kvůli tomuto motivu uvažovalo o rozvodu 12 % respondentů. Pro 36 % dotázaných nebyl tento aspekt příliš důležitý a pro 5 % vůbec.

V případě aspektu sociálně patologického chování na straně partnera byly výsledky jednoznačné. Drtivá většina (85 %) dotázaných považovala tento aspekt za velice výrazný motiv k rozvodu manželství. Dalších 14 % uvedlo tuto položku jako spíše důležitou. Pouhé 1 % dotázaných nepovažovalo tento aspekt za důležitý.

Graf č. 19: Aspekty vedoucí k rozvodu

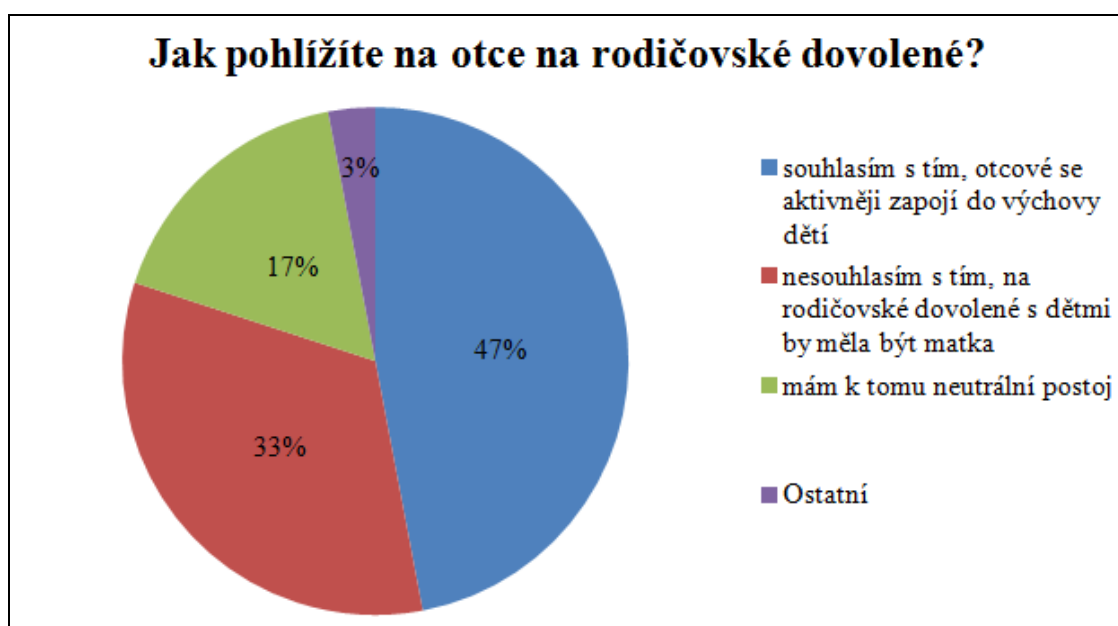
Názory na rozdělení mužské a ženské role – péče o děti

V této sérii položek byly respondentům dány otázky, jaký mají názor na otce na rodičovské dovolené, za jakých okolností by s tímto faktem souhlasily ženy a za jakých okolností by vlastně na rodičovskou dovolenou muži šli.

V případě první otázky, tedy možnosti otců na rodičovské dovolené, souhlasilo 47 % dotázaných. Proti této možnosti bylo 33 % respondentů, neutrální postoj vyjádřilo 17 % dotázaných a 3 % dotázaných zvolilo možnost odpovědi ostatní. V tomto případě se mezi odpověďmi respondentů například objevilo, že není problém, aby muž na rodičovské dovolené pobýval, když se na tom oba partneři dohodnou nebo když se na tuto roli muž cítí.

Když porovnáme odpovědi žen a mužů na tuto otázku, vychází, že 55 % žen vyloženě souhlasilo s možností otců na rodičovské dovolené, z řad mužů to bylo 35 % respondentů. Ženy vyloženě nesouhlasily v 18 % případů a mužů, kteří nesouhlasili, bylo výrazně více - 55 %.

Graf č. 20: Názor na možnost otců na rodičovské dovolené

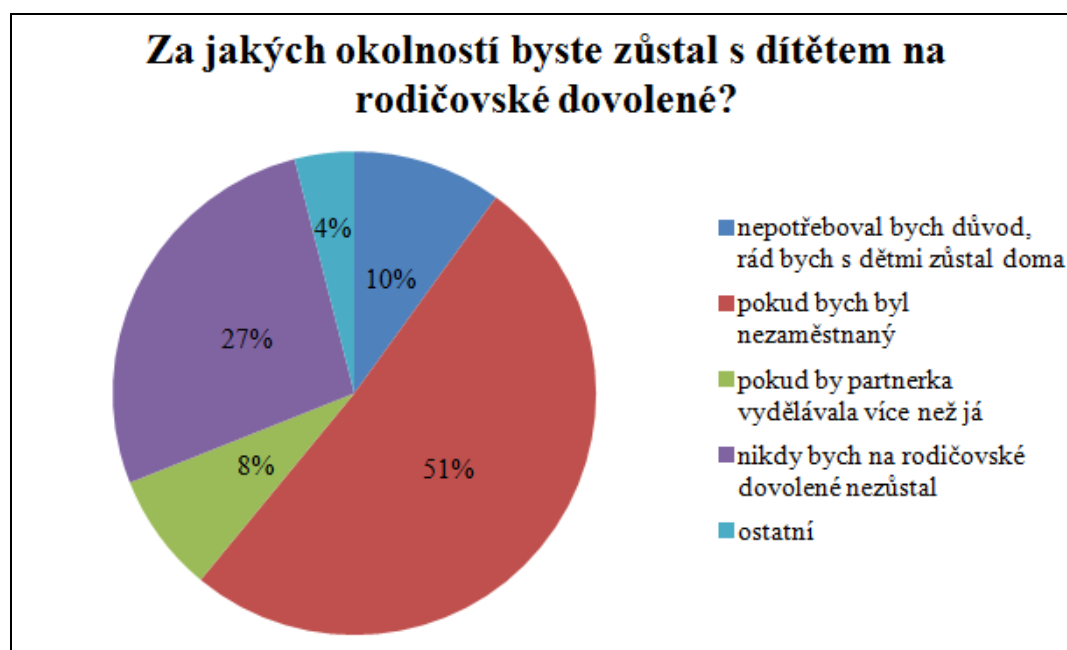

Následovala otázka určená mužům, která se ptala, za jakých okolností by zůstali na rodičovské dovolené. Nejvíce respondentů (51 %) by tuto možnost přijalo v případě, že by byli nezaměstnaní. Ve 27 % případů se projeví muži, kteří by na rodičovské dovolené nikdy nezůstali. 10 % mužů uvedlo, že by doma s dětmi zůstali rádi

a nepotřebovali by zvláštní důvod, dalších 8 % by tuto možnost využilo v případě, že by jejich partnerka vydělávala více než oni. Zbylá 4 % označila možnost ostatní.

Zajímavým faktem je, že z celkového počtu mužů, kteří v předchozí otázce uvedli, že s možností otců na rodičovské dovolené nesouhlasí, nyní 48 % uvedlo, že by tuto možnost využili v případě, kdy by byli nezaměstnaní. Další 4 % by na rodičovské dovolené zůstaly v případě, že by jejich partnerka vydělávala v zaměstnání více peněz.

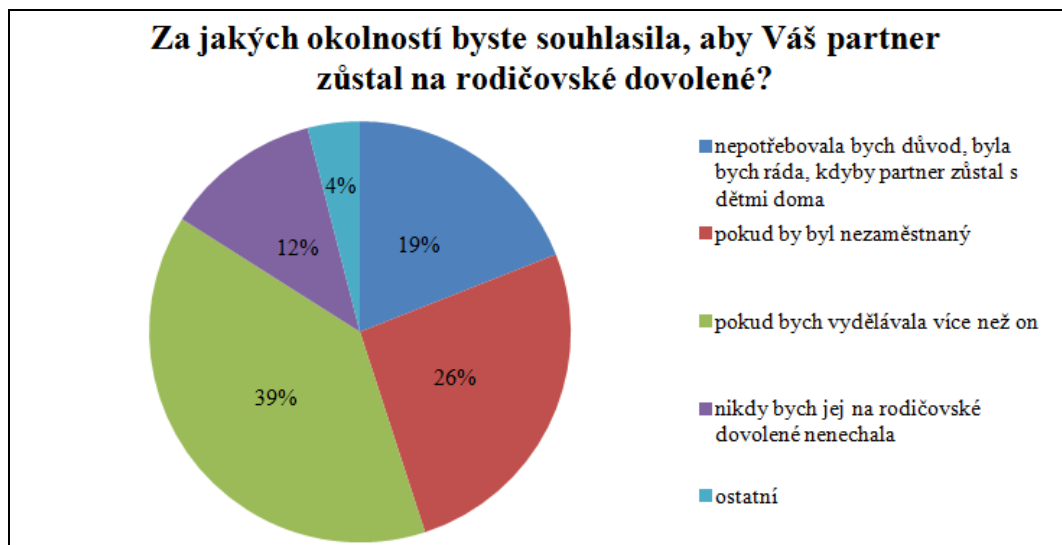
Graf č. 21: Okolnosti, za kterých by otec zůstal na rodičovské dovolené

Otázka pro ženy zněla, za jakých okolností by souhlasily s možností, aby na rodičovské dovolené byl muž. Nejvíce žen (39 %) s touto možností souhlasilo v případě, že by vydělávaly více než jejich partner. 26 % žen jako okolnost uvedlo nezaměstnanost muže, 19 % by bylo rádo, kdyby muž s dětmi doma zůstal, dalších 12 % jednoznačně uvedlo, že by muže na rodičovské dovolené nikdy nenechalo a zbylá 4 % označila možnost ostatní.

Na rozdíl od mužů měly ženy v této otázce striktnější názory. Z celkového počtu žen, které v předešlé otázce opověděly, že s možností otců na rodičovské dovolené nesouhlasí, jich nyní pouze 23 % odpovědělo, že jako okolnost, za kterou by muže doma s dětmi nechaly, považují to, kdyby vydělávaly více a stejný podíl žen (23 %) uvedl jako možnost případnou nezaměstnanost muže.

Graf č. 22: Okolnosti, za kterých by žena souhlasila s mužem na rodičovské dovolené

V poslední otázce, která byla otevřená, měli respondenti, kteří v předešlé otázce označili možnost „*nikdy bych na rodičovské dovolené nezůstal*“ nebo „*nikdy bych jej na rodičovské dovolené nenechala*“, stručně zdůvodnit volbu své odpovědi.

Výroky respondentů, kteří tuto otázku vyplnili, jsou zaznamenány v níže uvedené tabulce rozdělené dle pohlaví. Vyplývá z ní, že hlavním důvodem ze strany mužů byl fakt, že starost o děti je spíše ženská práce. Ženy zase nejčastěji uváděly, že si toto období chtějí užít samy.

Tabulka č. 4: Důvody nesouhlasu s možností otců na rodičovské dovolené dle pohlaví

Uvedené důvody ze strany mužů	Uvedené důvody ze strany žen
Neměl bych na to, sám se o dítě starat.	Otec nemá k dětem takový vztah.
Je to úkol žen.	Ráda bych si toto období sama užila jako matka.
Je to ženská práce.	Nechci přijít o tento čas strávený s dětmi.
Muž má vydělávat a žena být doma s dětmi.	Muž by to asi nezvládl. Toto období chci prožít s dětmi já.
Ženy rozumí dětem lépe.	Je to pro ženy.
Chlap má vydělávat.	Nechtěla bych se o to nechat připravit.
	Vztah mezi matkou a dítětem je jiný než mezi otcem a dítětem. Z nějakého důvodu existuje tradice, že s dítětem zůstane doma matka. Pokud jde vše normálně, napovídá tomu i to, že ona ho kojí, ji jednodušeji dítě vzbudí když v noci pláče. Otec se může leccos naučit a je skvělé když pomáhá, ale na mateřské by měla zůstat matka.

4.4. Hodnocení hypotéz

4.4.1. Hypotéza č. 1

Mladí lidé bez vlastního bydlení upřednostňují vyšší věk ke vstupu do manželství a naopak ti, co vlastní bydlení mají, se přiklání k věku nižšímu.

Tato hypotéza byla ověřována pomocí proměnných *aktuální forma bydlení a ideální věk k uzavření prvního sňatku*.

V případě první proměnné vybírali respondenti z následujících forem bydlení:

- u rodičů
- studentské bydlení (kolej, studentský podnájem)
- v podnájmu
- ve vlastním bytě/ domě
- ostatní

U druhé proměnné byly nabídnuty následující varianty:

- 18-21 let
- 22-25 let
- 26-29 let
- 30 let a více

U rodičů bydlelo 35 respondentů (29 %), přičemž 17 % z nich považovalo za ideální věk k uzavření prvního sňatku rozmezí 22—25 let, věk 26—29 označilo 63 % dotázaných a možnost 30 a více let preferovalo 20 % dotázaných.

Dále následovalo 25 respondentů (21 %), kteří uvedli odpověď studentské bydlení. Rozmezí 22—25 let pak považovala 4 % z nich za ideální věk k uzavření prvního sňatku. Dalších 60 % dotázaných uvedlo jako ideální věkové rozmezí 26—29 let a zbylých 36 % označilo možnost 30 a více let.

26 respondentů (21 %) uvedlo, že aktuálně bydlí v podnájmu, přičemž za ideální věk k uzavření manželství v rozmezí 22—25 let považovalo 23 % z nich, dalších

19 % označilo rozmezí 26—29 let a zbylých 58 % se přiklání k možnosti 30 a více let.

Ve vlastním bytě nebo domě bydlelo 33 respondentů (27 %). Věkové rozmezí 22—25 let označilo 30 % dotázaných v této kategorii, dalších 55 % uvedlo jako ideální věkové rozmezí 26—29 let a zbylých 15 % označilo možnost 30 a více let.

Zbylí 3 respondenti (2%) uvedli možnost ostatní.

Tabulka č. 5: Ideální věk k uzavření prvního sňatku z hlediska aktuální formy bydlení respondentů

Aktuální forma bydlení	Označený ideální věk k uzavření prvního sňatku	Podíl odpovědi respondentů
u rodičů	22-25	17%
	26-29 let	63%
	30 a více	20%
studentské bydlení	22-25	4%
	26-29 let	60%
	30 a více let	36%
podnájem	22-25 let	23%
	26-29 let	19%
	30 a více let	58%
vlastní byt/ dům	22-25	30%
	26-29 let	55%
	30 a více	15%
ostatní	x	2%

Při porovnání odpovědí všech respondentů bez vlastního bydlení s odpověďmi těch, kteří vlastní bydlení mají, vyšlo, že za ideální věk k uzavření prvního sňatku v rozmezí 22—25 let považuje pouze 15 % respondentů bez vlastního bydlení a 30 % dotázaných s vlastním bydlením. Věkové rozmezí 26—29 let je ideální pro 49 % respondentů bez vlastního bydlení a pro 55 % dotázaných s vlastním bydlením. Věk 30 a více označilo za ideální 36 % dotázaných bez vlastního bydlení a pouhých 15 % respondentů s vlastním bydlením.

Z těchto výsledků je zřejmé, že se hypotéza potvrdila. Jak již vyplynulo z odpovědí respondentů ohledně důležitosti vlastního bydlení v otázce „*Pro vstup do manželství je pro vás důležité:*“ (viz **Graf č. 13: Důležité aspekty při rozhodování o vstupu do**

manželství), aspekt vlastního bydlení je pro mladé páry významným faktorem při rozhodování o vstupu do manželství. Proto ti, kteří vlastní bydlení nemají, odsouvají sňatek do pozdějšího věku.

4.4.2. Hypotéza č. 2.

Ženy s vysokoškolským vzděláním považují za nejvhodnější věk k početí prvního dítěte 30 a více let.

Zde je do souvislosti dáno *pohlaví* (pro účel této hypotézy jen ženské), *nejvyšší dosažené vzdělání* a *ideální věk k početí prvního dítěte*.

Ve výzkumu se vyskytovaly 4 možnosti *nejvyššího dosaženého vzdělání*

- základní
- střední bez maturity
- střední s maturitou
- vysokoškolské

V případě proměnné *ideální věk k početí prvního dítěte* byly respondentkám nabídnuty následující varianty:

- 18—21 let
- 22—25 let
- 26—29 let
- 30 a více let

Výzkumu se zúčastnilo celkem 34 žen vysokoškolaček, což činí 48 % z celkového počtu žen ve výzkumu.

Věk 18—21 let neoznačila za ideální pro početí prvního dítěte ani jedna z respondentek. Věkové rozmezí 22—25 let označila 1 respondentka (3 %), 26—29 let označilo 14 dotázaných (41 %) a pro zbylých 19 respondentek (56 %) byl ideální věk k početí prvního dítěte 30 a více let.

Tabulka č. 6: Ideální věk k početí prvního dítěte dle vysokoškolsky vzdělaných žen

Označený ideální věk k početí prvního dítěte	Počet odpovědí	Podíl odpovědí
22-25 let	1	3%
26-29 let	14	41%
30 a více let	19	56%

Podle výše uvedených výsledků se hypotéza potvrdila. Více jak polovina dotázaných vysokoškolsky vzdělaných žen považuje za ideální věk k početí prvního dítěte 30 a více let. Jak jsem uvedla v teoretické části své práce, souvisí zvyšování věku žen prvorodiček s upřednostňováním vzdělání a budováním kariéry

Pro porovnání ještě uvádím odpovědi žen s nižším vzděláním, kdy za ideální věk pro početí prvního dítěte v rozmezí 22—25 let uvedlo 23 % středoškolsky vzdělaných žen s maturitou, dále 60 % středoškolsky vzdělaných žen bez maturity a 50 % žen se základním vzděláním. Rozmezí 26—29 let označilo 60 % středoškolsky vzdělaných žen s maturitou, 40 % středoškolsky vzdělaných žen bez maturity a 50 % žen se základním vzděláním. Věk 30 a více let jako ideální k početí prvního dítěte označilo 17 % středoškolsky vzdělaných žen s maturitou a 50 % žen se základním vzděláním. Mezi ženami se středoškolským vzděláním bez maturity se nenašla žádná respondentka, která by toto věkové rozmezí považovala za ideální.

4.4.3. Hypotéza č. 3

S vyšším vzděláním (mužů i žen) roste tolerance k možnosti otců na rodičovské dovolené.

V poslední stanovené hypotéze je rozebírán vztah mezi proměnnými *nejvyšší dosažené vzdělání a tolerance otců na rodičovské dovolené.*

U první proměnné měli respondenti na výběr z následujících možností:

- základní
- střední bez maturity
- střední s maturitou
- vysokoškolské

U druhé proměnné, kde měli respondenti vyjádřit svůj názor na otce na rodičovské dovolené, bylo na výběr z následujících možností:

- souhlasím s tím, otcové se aktivněji zapojí do výchovy dětí
- nesouhlasím s tím, na rodičovské dovolené s dětmi by měla být matka
- mám k tomu neutrální postoj
- ostatní

Tuto hypotézu jsem ověřovala zvláště u žen a mužů. Výzkumu se zúčastnily 2 ženy se základním vzděláním (3 %), dále 5 žen se středoškolským vzděláním bez maturity (7 %), 30 žen se středoškolským vzděláním s maturitou (42 %) a 34 žen s vysokoškolským vzděláním (48 %).

S možností otců na rodičovské dovolené nesouhlasilo 100 % dotázaných žen se základním vzděláním. V případě respondentek se středoškolským vzděláním bez maturity souhlasilo 20 % dotázaných a nesouhlasilo 80 %. Ženy se středoškolským vzděláním s maturitou souhlasily v 53 % případů, dalších 17 % nesouhlasilo, 27 % vyjádřilo neutrální postoj a 3 % zvolilo odpověď jiné. Vysokoškolsky vzdělané ženy souhlasily v 65 % případů, pouze 6 % respondentek nesouhlasilo, dalších 20 % vyjádřilo neutrální postoj a 9 % označilo možnost jiné.

Tabulka č. 7: Tolerance žen k otcům na rodičovské dovolené z hlediska vzdělání

Podíl odpovědi	Vzdělání			
	základní	střední bez maturity	střední s maturitou	vysokoškolské
souhlasí	x	20%	53%	65%
nesouhlasí	100%	80%	17%	6%
neutrální postoj	x	x	27%	20%
jiné	x	x	3%	9%

I přes nízké zastoupení žen se základním vzděláním a středoškolským vzděláním bez maturity ve výzkumném vzorku, lze pozorovat pozitivní vývoj v otázce tolerance otců na rodičovské dovolené se zvyšujícím se dosaženým typem vzdělání. Pokud porovnáme ženy se středoškolským vzděláním s maturitou s těmi, které dosáhly vzdělání vysokoškolského, lze vidět, že žen se středoškolským vzděláním s maturitou souhlasilo

53 % a vysokoškolsky vzdělaných žen souhlasilo 65 %. Ženy se středoškolským vzděláním s maturitou nesouhlasily v 17 % případů a vysokoškolačky pouze v 6 % případů.

Výzkumu se zúčastnilo 12 mužů se středoškolským vzděláním bez maturity (24 %), dále 19 mužů se středoškolským vzděláním s maturitou (37 %) a 20 mužů s vysokoškolským vzděláním (39 %). Základní vzdělání neoznačil ani jeden z respondentů.

S možností otců na rodičovské dovolené nesouhlasilo 91 % dotázaných mužů se středoškolským vzděláním bez maturity. Dalších 9 % vyjádřilo neutrální postoj. Muži se středoškolským vzděláním s maturitou souhlasili v 21 % případů, 67 % mužů nesouhlasilo, 2 % vyjádřila neutrální postoj a 10 % označilo možnost jiné.

Vysokoškolsky vzdělaní muži označili v 70 % souhlas s možností otců na rodičovské dovolené, dalších 20 % vyjádřilo nesouhlas a 10 % respondentů zastávalo neutrální postoj.

Tabulka č. 8: Tolerance mužů k otcům na rodičovské dovolené z hlediska vzdělání

Podíl odpovědi	Vzdělání			
	základní	střední bez maturity	střední s maturitou	vysokoškolské
souhlasí	x	x	21%	70%
nesouhlasí	x	91%	67%	20%
neutrální postoj	x	9%	2%	10%
jiné	x	x	10%	x

I přes absenci respondentů se základním vzděláním a přes nízký podíl mužů se středoškolským vzděláním bez maturity lze stejně jako u žen sledovat pozitivní tendence ve vývoji tolerance otců na rodičovské dovolené se zvyšujícím se vzděláním. Jestliže se mezi muži se středoškolským vzděláním bez maturity nenašel žádný, který by s možností otců na rodičovské dovolené souhlasil, mezi muži se středoškolským vzděláním s maturitou jich bylo 21 % a mezi vysokoškoláky dokonce 70 %. Vyložený nesouhlas pak vyjádřilo 91 % mužů se středoškolským vzděláním bez maturity, dále 67 % mužů se středoškolským vzděláním s maturitou a pouze 20 % vysokoškolsky vzdělaných mužů.

V rámci tohoto výzkumu se tedy potvrdilo, že se zvyšujícím se vzděláním mužů i žen roste tolerance k možnosti otců na rodičovské dovolené. V tomto případě však nelze opomenout hledisko okolností, za kterých by ženy souhlasily s možností otců na rodičovské dovolené a také okolností, za kterých by muž doma s dětmi na rodičovské dovolené zůstal. Jak je výše popsáno a znázorněno (viz **Graf č. 21: Okolnosti, za kterých by žena souhlasila s mužem na rodičovské dovolené** a **Graf č. 22: Okolnosti, za kterých by otec zůstal na rodičovské dovolené**), významnou roli v tomto ohledu hrály ekonomické aspekty.

4.5. Shrnutí výsledků výzkumu

Výzkumu se zúčastnilo celkem 122 respondentů, z toho 71 žen a 51 mužů. Největší podíl dotázaných se nacházel ve věkové kategorii 21—25 let (73 %), dále 26—30 let (17 %) a nejméně bylo respondentů ve věku 18—20 let (10 %).

Co se nejvyššího dosaženého vzdělání týče, 45 % respondentů uvedlo vzdělání vysokoškolské, dalších 40 % středoškolské s maturitou, 13 % lidí uvedlo středoškolské vzdělání bez maturity a 2 % dotázaných dosáhlo základního vzdělání.

Největší podíl ve výzkumném vzorku měli studenti (63 %), následovali zaměstnaní (34 %) a nezaměstnaných byla 3 %.

Ve výzkumu se nacházelo nejvíce respondentů (71 %) bez vlastního bydlení, dalších 27 % s vlastním bydlením a 2 % dotázaných uvedla jako typ svého současného bydlení možnost ostatní.

Výzkum byl zaměřen na zjišťování názorů mladých svobodných bezdětných lidí ohledně manželství, rodičovství, rozvodu a rozdělení mužské a ženské role v rovině péče o děti. Vyplývalo z něj, že manželství má pro mladé lidi v dnešní době stále velký význam, jelikož 95 % dotázaných jej chce v budoucnu uzavřít. Více jak polovina z nich má v plánu s partnerem nějaký čas před svatbou žít. Pouze 5 % dotázaných preferovalo pro svůj budoucí život pouze nesezdané soužití

Respondenti se následně vyjadřovali ohledně hledisek důležitých při rozhodování o vstupu do manželství. Bylo tak zjištěno, že pro naprostou většinu dotázaných jsou zásadní především tři aspekty, a sice dlouhodobá a stabilní známost, dále vlastní bydlení a finanční zajištění. Důležité se také jevílo dokončené studium, což určitě ovlivnil podíl studujících ve výzkumném vzorku. Při rozhodování o vstupu do manželství hrálo svou roli také vlastnění lukrativního zaměstnání a jako nepřiliš významný se ukázal aspekt početí dítěte.

Co se týče časování sňatku a plození dětí, byly výsledky takové, že více jak polovina dotázaných považuje za ideální věk k uzavření manželství rozmezí 26—29 let a skoro polovina respondentů označila toto věkové rozmezí za ideální k početí prvního dítěte. V případě početí posledního dítěte bylo nejčastěji uváděno rozmezí 33—36 let a skoro shodně 29—32 let. Výzkum byl zaměřen také na otázku ideálního počtu dětí v rodině. Není překvapivým výsledkem, že pro drtivou většinu dotázaných jsou ideální dvě děti.

Dále bylo zkoumáno, jakou má pro respondenty manželství a rodičovství hodnotu. Více jak polovina dotázaných vyjádřila názor, že lidé v manželství nemusí být nutně spokojenější než ti, kteří jsou svobodní. Aspekt dětí v rodině měl pro respondenty značnou hodnotu, jelikož se více jak polovině z nich jevil jako hlavní smysl každého partnerského vztahu. Na druhou stranu ale byla drtivá většina respondentů toho názoru, že nefungující manželství nemá smysl kvůli dětem udržovat. Většina dotázaných uvedla, že by se dítě mělo narodit do manželského svazku, zároveň ale respondenti ve velké míře souhlasili s tím, že dítě může kvalitně vychovat i jeden rodič.

Respondenti se měli také vyjádřit k problematice rozvodu z hlediska toho, jaké aspekty by pro ně byly motivem pro rozvedení manželství. Jako nejvýraznější motiv se ukázala nevěra a sociálně patologické chování na straně partnera. Středně důležitou roli v tomto ohledu hrálo vzájemné odcizení partnerů, neshody v sexuálním životě, rozdílnost zájmů, rozdílné názory ve výchově dětí a ve finančních záležitostech.

Z výzkumu vyplynuly zajímavé závěry ohledně názorů lidí na možnost otců na rodičovské dovolené. S touto možností souhlasila skoro polovina dotázaných, přičemž odpovědi se lišily zejména s ohledem na nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Vysokoškolsky vzdělaní lidé tak měli nejpozitivnější přístup k této problematice.

Z odpovědí respondentů je dále patrné, že významnou úlohu hrály ekonomické faktory. Ženy nejčastěji uváděly, že by souhlasily s mužem na rodičovské dovolené v případě, že by vydělávaly více než on a v případě, že by byl nezaměstnaný. Muži pak nejčastěji uváděli, že by na rodičovskou dovolenou nastoupili v případě, že by byli nezaměstnaní.

5 ZÁVĚR

V mé práci jsem se snažila nejprve přiblížit definici pojmu rodina z hledisek různých vědních disciplín, dále popsat typy rodin a vystihnout charakteristiku a vývoj jednotlivých funkcí rodiny. Jsou to zejména právě funkce rodiny, které prošly výraznou proměnou a vytvořily tak charakter rodiny takové, jakou známe v současnosti. Téměř všechny funkce rodiny, od funkce ekonomické až po výchovnou, byly v rodině omezovány a v dnešní době dominuje de facto pouze funkce emocionální. V té je rodina zatím nenahraditelná.

Bližší změny ve funkcích rodiny popsány v kapitole 3.2. Cesta tradiční rodiny k moderní. Ta je úvodem pro stěžejní část mé práce, která se věnuje proměnám rodiny ve druhé polovině dvacátého století v oblastech manželství a jeho alternativ, rodičovství a rozdělení mužské a ženské role.

Interpretovaná data dokládají, že charakter těchto změn byl velice výrazný, přičemž hlavním mezníkem v tomto vývoji se stal vznik samostatné České republiky. Co se aspektu manželství týče, došlo k poklesu sňatečnosti a ke zvýšení věku snoubenců při uzavření prvního manželství. Zároveň stoupala míra rozvodovosti. Ačkoliv rostla tolerance společnosti k nejrůznějším alternativám manželství, uzavření sňatku mělo stále velkou hodnotu. Další výrazné změny se udály v reprodukčním chování společnosti. Do devadesátých let dvacátého století se plodnost pohybovala na úrovni prosté reprodukce, pouze málo žen bylo bezdětných a jejich věk při porodu prvního dítěte byl nízký. Charakteristický byl také nízký podíl dětí narozených mimo manželství. Po vzniku ČR ale následoval hluboký propad úhrnné plodnosti, rapidně se zvýšil věk žen při porodu prvního dítěte a přibývalo dětí narozených mimo manželství.

Obecně lze konstatovat, že s příchodem moderní doby bylo snadnější prosadit svou individualitu, takže například na lidi, kteří žijí v nesezdaném svazku nebo na svobodné matky není nahlíženo jako na něco nenormálního.

Názory mladých lidí na výše uvedenou problematiku jsem následovně zpracovala v praktické části své práce, přičemž se potvrdily tendence rozebírané v teoretické části.

6 SUMMARY

In the theoretical part of my thesis I dealt with the issue of families in terms of its types, forms, and particularly the changes it went through during the second half of the twentieth century. Most of this work focused on the development of the family in the Czech Republic. We can observe significant changes in all aspects of family life. There are changes in the functions of the family, which were largely assumed by the state, as well as changes in reproductive and marriage behaviour that took place especially after the establishment of the independent Czech Republic. Since that time the number of unmarried cohabitations is increasing, age of people entering marriage and age of first child conception is increasing. The average number of children per woman has decreased. There are many reasons for this. An important fact is that after the fall of communism unimagined possibilities for education and self-realization in various fields opened for the people in our country. And so the family life was relegated to second place. When the modern era came it was easier to assert own individuality. People who live together and do not marry or single mothers are not anything seen as something abnormal. The practical part of this work dealt with opinions of young people on this issue.

7 SEZNAM LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7066-534-3.

ČERMÁKOVÁ, Marie, Hana MAŘÍKOVÁ (ed.) a kol. *Proměny současné české rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2000. 170 s. ISBN 80-85850-93-1.

FIALOVÁ, Ludmila, Dana HAMPLOVÁ, Milan KUČERA. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2000. 163 s. ISBN 80-85850-87-7.

KALIBOVÁ, Květa, Zdeněk PAVLÍK, Alena VODÁKOVÁ. *Demografie (nejen) pro demografy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1998. 128 s. ISBN 80-85850-30-3.

KELLER, Jan. *Nedomyšlená společnost*. Brno: Doplněk, 1995. 125 s. ISBN 80-85765-41-1.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. Brno: Blok, 1990. 182 s. ISBN 80-7029-018-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2008. 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.

RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2001. 266 s. ISBN 80-86429-01-6.

RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka, Věra KUCHAROVÁ, (eds.). *Rodina, partnerství a demografické stárnutí*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., 2008. 169 s. ISBN 978-80-87007-75-4.

SINGLY, de Francois. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. 128 s. ISBN 80-7178-249-1.

SIROVÁTKA, Tomáš, Ondřej HORA (eds.). *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Boskovice: František Šalé – ALBERT, 2008. 328 s. ISBN 978-80-7326-140-5.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. 173 s. ISBN 80-7178-559-8.

VEČERNÍK, Jiří (ed.), Petr MATĚJŮ. *Zpráva o vývoji české společnosti 1989—1998*. Praha: Academia, 1998. 364 s. ISBN 80-200-0703-2.

MAREŠ, Petr, Tomáš POTOČNÝ (eds.). *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister & Principal, 2003. 348 s. ISBN 80-86598-61-6.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Sňatečnost. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/snatecnost>

Rozvodovost. *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

KOHOUTOVÁ, Iva. *Nesezdaná soužití: hlavně ve velkých městech* [online]. [cit. 2013-12-18]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/c/A50041548C>

Úhrnná plodnost v letech 1950—2012. *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/uhrnna_plodnost_v_letech_1950_2012

Narození podle vitality, pohlaví a legitimacy v letech 1950—2012. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/engt/8E00179817/\\$File/4032130601a.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/engt/8E00179817/$File/4032130601a.pdf)

Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950—2012. *Český statistický úřad*. [online]. [cit. 2013-12-14]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/podil_deti_narozenyh_mimo_manzelstvi_v_letech_1950_2012

Průměrný věk žen při narození 1. dítěte v letech 1950—2012. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2013-12-09]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/prumerny_vek_zen_pri_narozeni_1_ditete_v_letech_1950_2012

KOHOUTOVÁ, Iva. *Registrované partnerství je častější u mužů* [online]. [cit. 2013-12-18]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/c/0800492B9C>

WEISSOVÁ, Aneta. *Registrované partnerství pro homosexuály je přijatelné, adopce dítěte ne* [online]. [cit. 2013-12-18]. Dostupné z: <http://sociopress.cz/registrovane-partnerstvi-pro-homosexualy-je-prijatelne-adopce-ditete-ne/>

MLÍČKOVÁ, Helena. *Neplodná je desetina českých párů. Ale i pro ně existuje řešení* [online]. [cit. 2013-12-19]. Dostupné z: http://www.denik.cz/moje_rodina/neplodnost20080313.html

8 SEZNAM GRAFŮ A TABULEK

Graf č. 1: Počet sňatků v ČR v letech 1950—2012

Graf č. 2: Počet rozvodů v ČR v letech 1950—2012

Graf č. 3: Úhrnná rozvodovost a průměrná délka trvání manželství při rozvodu

Graf č. 4: Osoby v trvajícím registrovaném a faktickém partnerství podle věku (2011)

Graf č. 5: Vývoj úhrnné plodnosti v ČR v letech 1950—2012

Graf č. 6: Počty živě narozených v ČR v letech 1950—1999

Graf č. 7: Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950-2012

Graf č. 8: Průměrný věk žen při narození 1. dítěte v letech 1950-2012

Graf č. 9: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Graf č. 10: Současný stav respondentů

Graf č. 11: Aktuální bydlení respondentů

Graf č. 12: Nejlepší možnost soužití podle respondentů

Graf č. 13: Důležité aspekty při rozhodování o vstupu do manželství

Graf č. 14: Ideální věk pro uzavření prvního sňatku

Graf č. 15: Ideální počet dětí v rodině

Graf č. 16: Ideální věk k početí prvního dítěte

Graf č. 17: Ideální věk k početí posledního dítěte

Graf č. 18: Míra souhlasu s tvrzeními o manželství a rodičovství

Graf č. 19: Aspekty vedoucí k rozvodu

Graf č. 20: Názor na možnost otců na rodičovské dovolené

Graf č. 21: Okolnosti, za kterých by otec zůstal na rodičovské dovolené

Graf č. 22: Okolnosti, za kterých by žena souhlasila s mužem na rodičovské dovolené

Tabulka č. 1: Charakteristiky spojované s manželstvím a singlovstvím

Tabulka č. 2: Počty mužů a žen pobírajících rodičovský příspěvek 2001—2004

Tabulka č. 3: Věková struktura mužů pobírajících rodičovský příspěvek (rok 2004)

Tabulka č. 4: Důvody nesouhlasu s možností otců na rodičovské dovolené dle pohlaví

Tabulka č. 5: Ideální věk k uzavření prvního sňatku z hlediska aktuální formy bydlení respondentů

Tabulka č. 6: Ideální věk k početí prvního dítěte dle vysokoškolsky vzdělaných žen

Tabulka č. 7: Tolerance žen k otcům na rodičovské dovolené z hlediska vzdělání

Tabulka č. 8: Tolerance mužů k otcům na rodičovské dovolené z hlediska vzdělání

9 PŘÍLOHA – DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Žaneta Tesařová a jsem studentkou Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Ráda bych Vás požádala o vyplnění krátkého dotazníku k mé bakalářské práci. Dotazník je zaměřen na představy mladých svobodných bezdětných lidí na manželství, rodičovství a rozdělení mužské a ženské role v rodině. Dotazník je anonymní a výsledná data budou použita pouze pro účely mé práce. Prosím o upřímné vyplnění otázek. Děkuji za Váš čas a ochotu při vyplňování.

Žaneta Tesařová

* Povinné pole

Jaký je Váš věk *

- 18-20 let
- 21-25 let
- 26-30 let

Jaké je Vaše pohlaví? *

- žena
- muž

Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání? *

- základní
- střední bez maturity
- střední s maturitou
- vysokoškolské

Jaký je Váš současný stav? *

- studuji
- jsem zaměstnaný/ á
- jsem nezaměstnaný/ á

Aktuálně bydlíte: *

- u rodičů
- studentské bydlení (kolej, studentský podnájem)
- v podnájmu
- ve vlastním bytě/ domě
- Jiné:

Kterou z následujících možností považujete pro svůj život za nejlepší? *

- manželství
- nesezdané soužití na zkoušku a následné manželství
- nesezdané soužití
- stálý partner s oddělenými domácnostmi
- život bez stálého partnera
- Jiné:

Pro vstup do manželství je pro Vás důležité: *

	určitě ano	spíše ano	určitě ne	spíše ne
dlouhodobá stabilní známost	☐	☐	☐	☐
vlastní bydlení	☐	☐	☐	☐
finanční zajištění	☐	☐	☐	☐
dokončené studium	☐	☐	☐	☐
lukrativní zaměstnání	☐	☐	☐	☐
početí dítěte	☐	☐	☐	☐

Jaký je podle Vás ideální věk k uzavření prvního sňatku? *

- 18-21 let
- 22-25 let
- 26-29 let
- 30 let a více

Jaký je podle Vás ideální počet dětí v rodině? *

- 0
- 1
- 2
- 3 a více

Jaký je podle Vás ideální věk k početí prvního dítěte? *

- 18-21 let
- 22-25 let
- 26-29 let
- 30 a více let

Jaký je podle Vás ideální věk k početí posledního dítěte? *

- 25-28 let
- 29-32 let
- 33-36 let
- 37 a více let

Do jaké míry souhlasíte s následujícími tvrzeními ohledně manželství a rodičovství: *

	určitě ano	spíše ano	určitě ne	spíše ne
Lidé žijící v manželství jsou spokojenější než ti, kteří jsou svobodní.	☐	☐	☐	☐
Mít děti, je hlavním smyslem každého partnerského vztahu.	☐	☐	☐	☐
Dítě by se mělo narodit do manželského svazku.	☐	☐	☐	☐
I pouze jeden rodič může dítě kvalitně vychovat.	☐	☐	☐	☐
Lidé by se kvůli dětem měli snažit udržovat i nefungující manželství.	☐	☐	☐	☐

Které z následujících aspektů by podle Vás byly motivem k rozvodu? *

Ohodnotte na čtyřbodové škále (4 znamená nejvíce a 1 znamená nejméně).

	1	2	3	4
vzájemné odcizení (problémy s komunikací atd.)	☐	☐	☐	☐
nevěra	☐	☐	☐	☐
neshody v sexuálním životě	☐	☐	☐	☐
rozdílnost zájmů	☐	☐	☐	☐
rozdílnost názorů ve výchově dětí	☐	☐	☐	☐
rozdílnost názorů ve finančních záležitostech	☐	☐	☐	☐
sociálně patologické chování na straně partnera (např. agrese, alkoholismus, drogy, gambling apod.)	☐	☐	☐	☐

Jak pohlížíte na otce na rodičovské dovolené? *

- souhlasím s tím, otcové se aktivněji zapojí do výchovy dětí
- nesouhlasím s tím, na rodičovské dovolené s dětmi by měla být matka
- mám k tomu neutrální postoj
- Jiné:

Za jakých okolností byste zůstal s dítětem na rodičovské dovolené?

Otázka pro muže

- nepotřeboval bych důvod, rád bych s dětmi zůstal doma
- pokud bych byl nezaměstnaný
- pokud by partnerka vydělávala více než já
- nikdy bych na rodičovské dovolené nezůstal
- Jiné:

Za jakých okolností byste souhlasila, aby Váš partner zůstal na rodičovské dovolené?

Otázka pro ženy

- nepotřebovala bych důvod, byla bych ráda, kdyby partner zůstal s dětmi doma
- pokud by byl nezaměstnaný
- pokud bych vydělávala více než on
- nikdy bych jej na rodičovské dovolené nenechala
- Jiné:

Jestliže jste v předchozí otázce zvolil/ a možnost nikdy bych na rodičovské dovolené nezůstal/ nikdy bych jej na rodičovské dovolené nenechala, zdůvodněte, prosím, stručně svoji odpověď.